

ŽENSKI SVET

LETNIK V.

MAREC 1927.

ŠTEVILKA 3.

VSEBINA 3. ŠTEVILKE:

OBRAZI IN DUŠE. XL. · ZOFKA KVEDER-DEMETROVIČEVA. · (Nadaljevanje.)	
(Minka Govékarjeva)	Stran 66
NARODNA. — Pesem. — (Gustav Strniša.)	69
JUNAKINJA ZVSTOBE. — Povest iz turških časov. — (Nadaljevanje.) — (Lea Faturjeva.)	70
POZDRAV V DÁLJAVO. — Pesem. — (Ksaver Meško.)	74
HREPENENJE. — Pesem. — (Roza L. P.)	75
NEPOZNANI MATERI. — (Antonija G.)	75
OČKA. — (Janez Rožencvet.)	76
NAJ BOM TVOJA LUČKA. — Pesem. — (Pojdi Leskovčeva.)	78
IZ HEINEJEVE LIRIKE. — Pesem. — (Vida Jerajeva.)	79
KRIVICE: JELKA. — (Poldi Leskovčeva.)	79
VSAKO LETO ZNOVA... — Pesem. — (Maksa Samsova.)	80
GLOSE K ŽENSKEMU GIBANJU. — (Milena Vladimirova.)	81
AVBE. — (Albert Sič.)	85
O SETVI CVETIC. — (Just Ušaj.)	88
SESTRE. — (Trboveljčanka.)	89
NAŠA DECA.	90
IZVESTJA: Po ženskem svetu. — Materinstvo. — Higijena. — Kuhinja. — Gospodinjstvo. — Olepem vedenju. — Književnost in umetnost. Stran 91, 92, 93, 94, 95, 96. Ročno delo.	
UREDNICA: PAVLA HOČEVARJEVA.	

„ŽENSKI SVET“

Izhaja vsak mesec. — Za JUGOSLAVIJO letna naročnina: Din. 64 (s skrojno prilogo); polletna: Din. 32. - Naročila in naročnino je nasloviti

na upravo „Ženskega Sveta“, Ljubljana, Karlovška c. 20.

Uredništvo in uprava:

Trst (Trieste), posta centrale, Casella postale 384.

Izdaja „Žensko dobrodelno udruženje“ v Trstu, Via Torre bianca 39/1
Tiska Tiskarna „Edinost“ v Trstu (Trieste), Via S. Francesco d' Assisi 20

E. PECENCO

TRST, Via Muda vecchia 3

(za magistratom)

Stroji za šivanje, vezenje in pletenje, za dom in vsako obrtnijo. Potrebščine napeljave z motor. pogonom. Popravila. Brezplačen pouk v vezanju

KNJIGARNA-PAPIRNICA-KNJIGOVEZNICA

J. STOKA d. z o. z. - TRST

VIA MILANO STEV. 37

ima v zalogi na debelo in drobno vse pisarniške potrebščine za šole, občinske, župne in odvetniške urade, kakor tudi vsakovrstne slovenske knjige, muzikalije, molitvenike itd. — Izvršuje vsakovrstna knjigovezniška dela.

Izvršuje vsakovrstne pečate in tiskovine.

P. n. sodnijam naznanja, da sprejema in izvršuje vezanje zemljknižnih in bančnih knjig tudi v uradniških prostorih v mestu in na deželi. — DELO SOLIDNO.

Zenski svet

Obrazi in duše.

XL.

Zofka Kveder-Demetrovičeva.

Opetovano je Zofka vsa potrta tožila ustno, v spisih in pismih, kako silno potrebna je vzpodbude in priznanja, ki bi v njej utrdilo pojemajočo vero samo vase. V spisku «Moj literarni konfiteor», ki je bil morda namenjen za uvod kaki njeni knjigi, ki pa, žal, obsega le par listov, pravi Zofka:

«Da, morda bi ne bila nikdar napisala kakega večjega dela, da nisem dobila ohrabrenja. Samo največjim in najmočnejšim duhovom ni potrebna ona sila, ki jo donaša uspeh, pa vseeno lahko delajo.»

Tu se zopet spominja svojih prvih let književnega dela in pripoveduje:

«Nikoli nisem imela sreče, da bi spadala v kak krog ali da ustanovim tak krog. Spominjam se onih časov, ko sem kot mlada deklica začela pisati. Prve moje novele je vzel v naklado ljubljanski Schwentner. Iz slovenske province sem prišla takrat v Ljubljano in sem si ustvarila existenco kot uradnica v neki advokatski pisarni. Jaz in moja dva brata (Viktor in Lojz) smo se sprli doma s starši in smo šli med «uskoke». Poldrugo leto nisem šla niti pisala domu, in prej bi bila umrla od glada, nego da prosim od doma pomoči. S svojo skromno plačo, s feljetoni v «Slovenskem Narodu», s črticami v «Ljubljanskem Zvonu» in s honorarjem, ki sem ga prejela za one prve novele od Schwentnerja, sem vzdržavala sebe in svoja dva brata leto dni. Kako velik otrok sem bila s svojimi devetnajstimi leti! Z dobrim nasmehom se spominjam sebe, silno ponosne, kako za svoj težko in pošteno prigarani denar kupujem v prodajalni svojima dvema mlajšima bratoma klobuke in haveloke. Šli smo potem vsi skupaj še na Rožnik — kjer je kasneje tako dolgo živel Cankar — na belo kavo. Imeniten dan!

Schwentner mi je plačal novele, ali šele po par letih mi je pisal, da jih hoče izdati. A jaz sem jih vzela nazaj. Dala sem jih «Edinosti» po krajcarju za vrsto. Za Schwentnerja pa sem napisala novo zbirko novel «Iz naših krajev...» Izšle so l. 1903. v Ljubljani.

Ta «popravek» in del njenega «literarnega konfiteorja» sta tudi edina Zofkina opisa njene mladosti. A še ta sta površna in prekratka. Zato moram seči sama nazaj in navesti, kar sem doznala doslej. Zavedam se, da niti moji podatki niso še popolni, a nadejam se, da jih popolnijo drugi. Iz Zofkinega življenja, njenih borb, trpljenja, usodnih zmot, uspehov in nesreč, njene družbe, prijateljev in znancev je šele možno prav razumeti in oceniti njena dela. Zofka je v našem slovstvu tako originalna, močna in zani-

miva osebnost, da zašluzi, da se ž njo bavimo temeljiteje ne le Slovenci in Slovenke, nego slovenske ženske vobče.

Po uvodu, v katerem sem dalj nji sami prvo besedo, naj torej začnem z njeno zibeljo.

Zofka se je narodila dne 22. aprila l. 1878, v Ljubljani, v Kolodvorski ulici št. 22. Oče Janez, kmetiški sin iz Gor. Bernika pri Cerkljah na Gorenjskem, je bil v času njenega rojstva pomožni železniški spredovnik. Zaradi svojega nestalnega značaja in bržčas zaradi svoje strasti po pijaci pa ni bil dolgo v tem odgovornosti bogatem poklicu. Poskušal je postati to in ono, bil nekak trgovski pomočnik, imel je na deželi malo trgovino s krčmo, obenem pa je bil kmetiškim županstvom tajnik. Ljubljano je ostavil z družino vred kmalu ter živel v Ložu, Novi vasi pri Blokah na Notranjskem in naposled v Retjah pri Loškem potoku.

Mati Neža, roj. Legatova (l. 1851.) v Kranju, je bila pet let mlajša od moža. Imela je troje otrok, poleg Zofke še dva sina.

Ljudsko šolo je posečala Zofka od l. 1884—88 na Blokah. Višje razrede pa je dovršila v ljubljanskem Lichtenthurničnem zavodu v letih od 1888.—91. V zapiskih šole je zabeležena kot «pridna in marljiva» učenka, «ki je kazala posebno veliko spretnost v spisju.»

V letih 1891—1893 je dovršila Zofka z odličnim uspehom VII. in VIII. razred vnanje Uršulinske šole v Ljubljani.

Potem ni mogla nadaljevati študij ter je odšla domov v Retje pri Travniku v občini Loški potok. Oče, trgovec, krčmar in občinski tajnik, ni imel sredstev, da bi žrtvoval za hčer še kaj več, saj sta bila v šolah še njena mlajša brata.

Težko je bilo Zofkino življenje v rodni hiši. Oče je bil inteligenten, dober človek, poln fantazije in humorja. Nemirno mladost je bil preživel in imel je dar, ki ga je hči pač podedovala po njem. Znal je namreč izredno živo pripovedovati o svojih doživljajih, o prijateljih in znancih, o veselih in žalostnih dogodkih davne in polpretekle dobe. «Kakor najlepše pravljice so bila ta pripovedovanja. Vse ga je imelo rado, vsak ga je veselo pozdravil, za vsakogar je imel šaljiv, dobrovoljen odgovor.» (Primerjaj črtico «V oblasti teme», str. 30. v knjigi «Iz naših krajev».)... Pa ga je moč teme dobila v svojo oblast, in takrat je bilo strašno.

Mati, preprosta ženica, pobožna, v svoji nesreči pikra in zadirčna, je bila vsa druga kot njen mož in njena deca. Sama vsa nezaupna, ni uživala nikakega zaupanja. Zbežanka navadno ni našla pravih besed niti za moža niti za otroke; a tudi mož in otroci niso imeli dobrih besed za njo, ki se je tako bala, da se ji dragi ne pogube v brezbožje. Ker je vladalo v hiši večkrat pomanjkanje in iz skrbi za negotovo bodočnost, se je zdela tudi skopa. Zofka, jedva petnajstletno dekelce, je bila takrat pač še premlada, da bi bila znala pogledati globoko v materino žalostno in trpečo dušo. Skrb za vzrejo in vzgojo treh otrok, borba za obstanek, nemirno delo v hiši, zlasti pa nesrečna strast moža, ki se je kot kvartalni pivec ugonabljal ter bil v nerazsodnem stanju osoren in surov, je materi uničeval živce ter jo zgodaj iz lepe, zdrave gorenjske dekleline izpremenil v plašno, čmerno žensko. Zofka jo je včasih naravnost mrzila, ker jo je smatrala za krivično napram sebi in očetu. Šele mnogo kasneje je spoznala, in priznala, kako jo je mati ljubila.

«Ah, noben prepad ni dovolj globok, da bi ločil mater od otroka in otroka od matere. Tudi najtežji razdor lahko premosti v enem samem trenotku materina ljubezen! Kolikokrat mislimo, da smo se ločili za večno od nje, a treba samo, da zakliče naše ime, in spet smo v njenem naročju, blizu kakor vedno!»

Ali to je Zofka spoznala, ko je bila že zrela, izkušena žena in sama trikratna mati. Mlada deklica pa je silno trpela pod neznosnimi razmerami doma. O tem svojem trpljenju je pisala prijateljici Ivanki Anžičevi dne 23. VI. 1899, ko ji je poslala začetek nekega svojega nemškega romana.

«Čitaj ga (roman), ker to je moja mladost. Morda se boš mnogokrat zgražala, morda se ti bo zdelo neverjetno, toda res je, kaj hočeš. Pretiravala nisem nikjer ničesar. Pisala sem mnogokrat lepše, ker bi one strašne resnice rili resnično naslikati ne mogla v vsej svoji grozoti. Razočarala se boš morda tudi v meni, a vedeti moraš, da sem zelo vročega, strastnega temperamenta, in da je po oni vzgoji, ki sem jo imela, res še pravi čudež, da sem postala taka. Ker zdaj sem mnogo boljša, nego sem bila kot otrok. Ona strahovita jeza, v kateri sem si doma, ker se nisem mogla drugače premagati, razgrizla dostikrat roke do krvi, mi pride le še jako redkokdaj.

Čitaj, draga Ivanka, in potem sodi, če mi je bila usoda res mila. Toliko sramu, kakor sem ga prebila jaz od 15.—18. leta, ne pretrpim vse življenje več...»

Lepa uteha so bila Zofki v tistih časih pisma plemenitega prijatelja-pesnika. Iz teh pisem izvem, da je mlada Zofka morala često voditi očetovo malo gostilno in prodajalno, da je često sama nosila vse breme gospodinjstva in gospodarstva in da je morala končno oprevljati namesto očeta domalega tudi občinske tajniške posle.

Prijatelj ji je pošiljal svoje lirске pesmice ter jo navajal, naj si zapisuje vse dogodbe, ki jih ji oče pripoveduje, češ, da jih lahko kdaj kje priobči. Da ga je Zofka poslušala, nam priča pismo urednici «Slovenke» z dne 31. marca 1898:

«Jaz imam precej malih povestic iz kmetskega življenja. Resnični originali so večina iz naše vasi ali iz sosedstva. Spisala sem to še pred časom, ko sem bila še doma.»

Zofka se je v Retjah že mnogo bavila tudi s hrvatskim slovstvom, si prepisovala poezije hrvatskih pesnikov ter je čitala toliko, da so jo večkrat bolele oči.

V Loškem potoku so poznali ljudje živahno in priljudno Zofko daleč naokrog. Za njen god so vedeli loškopotoški fantje in dekleta in so ji nanесли cela naročja smarnic. Teh šmarnic ni Zofka nikdar pozabila in še v zadnjih težkih mesecih pred smrtjo se jih je spominjala kot nekaj izredno lepega v svojem življenju.

«Nisem bila lačna in strgana — pa saj je dosti drugega, kar še bolj boli. Tri leta sem vztrajala, marsikdo bi ne bil tri dni — pa morala sem. Ne obsojam nikogar, ljubim vse odkritosrčno, a rečem le, da smo (Kvedrovi) nesrečni zaradi — pijače, da bo naša družina propadla zaradi nje,» je pisala kasneje.

Toda čimdalje bolj neznosna ji je postajala rodna hiša. Že dne 7. novembra 1895. je pisala svojemu prijatelju, da si poišče dom drugod in sreče pri tujih ljudeh. V trpljenju pa je vzdržala do decembra meseca l. 1896. Takrat si je poiskala službo v Kocjuvu, kjer je bila pri geometrskem uradu nameščena kot manipulanka.

Veliko je število Zofkinih kasneje napisanih črtic, novel in celo romanov, ki v njih najdeš odmeva Zofkine tužne mladosti. O čestih konfliktnih z roditelji pa je proti poročala svojemu prijatelju — pesniku v Ribnici. Že takrat je bila večkrat neukrotne jeze in v svojem nezadovoljstvu brezobzirna. Trpeča sama, je prizadevala trpljenje celo najboljšim prijateljem.

Tako je bila sreča zanjo, da je prišla v novo okolico, na novo delo, v Kočevje. Sama poroča, kako «naivno ponosna je bila, da je prejela plačo pri davčnem uradu kakor drugi sivolasi odlični uradniki.» Toda v Kočevju je vzdržala vendar samo osem mesecev. Začnela je zase pisateljvati in hotela zato biti v stikih z literati in uredništvu; želela si je večje družbe, časopisov, knjig, gledališča. Tako si je sama poiskala novo službo v Ljubljani. Avgusta l. 1897. je že sedela v pisarni drja. Ivana Sušteršiča. Stanovala je najprej v Vodmatu št. 94, kmalu pa se je preselila na Poljanški nasip št. 14, kjer je imela sama zase malo sobico.

Takrat jo je zgrabilo veselje za literarno ustvarjanje in pisala je, kadar in kjer je mogla: v pisarni skrivaj in v vednem strahu, da je solicitor ali celo šef ne zalotí, in doma v svoji mrzli sobici. Tudi pesmic se je lotevala, a proza ji je bolj prijala. Kar samo se ji je pripovedovanje odvijalo in se zbiralo v povestice. Čitala jih je par zaupnim dušam in jih na njih prigovarjanje poslala nekaj «Slovenki» in «Edinosti» v Trst. Sama je nesla rokopis «Slovenskemu Narodu», ter oddala celó nekaj «Ljubljanskemu Zvonu» in «Domu in Svetu». Pa je čakala uspeha. A ne dolgo. Že v 7. zvezku «Slovenke» l. 1898. je izšla pod pseudonimom ‚Milena‘ prva Zofkina črtica «Kapčev stric». Tej je sledila še cela vrsta črtic, vse pod značko ‚Z‘.

«Slovenski Narod» je objavil dne 4. julija 1898. njeno noveleto «Gabrijela». V istem letniku je izšlo še 9 črtic, podpisanih z ‚Zofija‘, ‚Z. K—r.‘, ‚žiska‘ in ‚Zofka‘.

«Dom in Svet» je priobčil l. 1898. v svoji 14. in 15. številki njeno noveleto «Sam», «Ljubljanski Zvon» pa v decemberski številki istega leta kar tri njene črtice: «Vera», «Ironija» in «Rezika». Tudi «Edinost» je prinesla l. 1899. več črtic izpod Zofkinega peresa. (V «Slovenca» menda ni poslala nikakih literarnih prispevkov, kakor sem po njenih lastnih opombah pomotoma trdila v 2. števil. «Ženskega Sveta» t. l. Vsaj jaz jih nisem zasledila.)

Komaj je zastavila Zofka pero, je v deveterih mesecih: od konca marca do decembra l. 1898. priobčilo petero slovenskih listov nad 30 Zofkinih črtic in novelet. L. Schwentner pa je za 300 gld. kupil od nje že prvo zbirko njenih črtic. A pisala je takrat tudi že nemško.

Koliko je naših talentov, ki bi se bili uveljavili kar mahoma kakor 20letna Zofka? Nihče je ni poznal, nihče protežiral; čisto sama, brez tuje podpore je prodrla s svojim prav izrednim pripovednim talentom, z živim temperamentom in s krepko voljo, da zmaga. Tekom zadnjih peterih let je pač v Retjah in v Ljubljani doživela notranje in zunanje že toliko, da je imela marsikaj povedati.

Ali kakor mladi, lepi, bogati Mariji Baškirčevi, se je tudi nji — in morda še bolj — mudilo pisati, ustvarjati. Zato je delala z neko nervozno naglico skoraj brez premora, obenem pa kakor Ahasver hrepenela, hrepenela vedno nekam stran, v nove kraje, v v daljo, za srečo, za uspehom.

«Oh, nič ni težjega od prazne denarnice!» je vzdihala. «Kako me vleče navzdol, kako me ovira in priklepa!»

Tako se je že v začetku l. 1899. odpravila v Trst s trdnim sklepom, da ji bo Trst šle vrata v — svet. Ondi je dobila službo v administraciji «Slovenke» in «Edinosti», a je obenem mnogo pisala za oba ta lista, pa tudi za «Slovenski Narod» in «Ljubljanski Zvon».

Iz Ljubljane se ji je oglasila znanka Ivanka Anžičeva, kasneje por. Klemenčičeva,*) ki je bila takrat v pisarni odvetnika drja. Papeža, torej bivša Zofkina tovarišica. Z željo,

*) Ga. Ivanka Klemenčičeva, nekdanja urednica «Slovenke» in sedanja urednica «Slovenca», mi je blagohotno dala na razpolago nekaj zanimivih Zofkinih pisem, da tako izpolnim vrzel v Zofkinem životopisu.

da pridobi «Slovenki» čim več sodelavk, nagovarja Zofka že 24. februarja l. 1899. Ivanko Anžičevo, naj bi pisala članke o ženskem vprašanju... «Imate zdravih misli, treba Vam le še poguma. Poskusite!» — Dne 2. marca pa z urednico Marico že pošilja na razglednici pozdrave «novi sotrudnici». In malo kasneje se Zofka zopet zahvaljuje za poslani rokopis in jo pozivlja:

«Čitajte pridno knjige o ženskem vprašanju in socializmu, da dobite novih snovi. Priporočala bi Vam tudi, da se vpišete v ono korespondenčno društvo, ki ga je «Slovenka» priporočala v 3. šte. l. l. Jaz sem se te dni vpisala. V imeniku jih je cela vrsta iz vseh delov sveta, ki se zanimajo za ženska vprašanja... Če imate priliko in veselje, opišite v obširnem članku emancipirano žensko kot ženo in mater. Posebno dokazujte, da je emancipirana ženska tudi lahko soproga in mati in obratno, da je vsaka soproga in mati lahko emancipirana, ne da bi kvarila svoj ugled in kratila pravice moža.

In tako se je potom pisem razvilo med Zofko in Ivanko prisrčno prijateljstvo, ki je trajalo mnogo let in se je zlsati pred Zofkinim tragičnim koncem zopet obnovilo.

V Trstu se je čutila Zofka zelo osamljeno. Občevala je skoraj izključno le z urednikom in pisateljem Etbinom Kristanom in Franom Klemenčičem, ki je bil stenograf pri drju. Gregorinu. Tudi uprava «Slovenke» je bila v dr. Gregorinovih pisarniških prostorih. Med Zofko in Klemenčičem se je kmalu razvilo prijateljstvo, izvirajoče iz enakih duševnih interesov. Klemenčič se je živo zanimal za moderna socialna vprašanja ter je bil med prvimi, ki je glede ženske emancipacije zavzel v svojih spisih moderno stališče.

Tretji v tržaški tovarišiji je bil publicist Rok Drogenik, a le bolj kot postranski opazovalec. Vsi trije pa so bili socialisti, neutrudni debaterji in razglabljači vseh modernih problemov.

A tega je bilo Zofki še premalo! Že v Ljubljani si je dopisovala z različnimi ljudmi, da je ž njimi izmenjavala misli, nazore ter obdelavala razna aktualna vprašanja z raznih vidikov. In prav ta korespondenca je postala zanjo usodna: zaplelo se je njeno srce. — (Dalje prih.)

Minka Govékarjeva.

Narodna. (Gustav Strniša.)

Raste zelen rožmarin,
jaz pa sanjam okna bela,
kjer ljubezen je cvetela
in deviški njen spomin.
Ozka steza sredi njiv,
a nad njo škrjanček poje,

misli, sanja dekle moje,
rdi obrazek ljubezniv.
Zlato žito trepeta,
veter z lasci poigrava;
tiha pesem v polju plava:
bodi zdrava, ljubica!

Junakinja zvestobe. (Lea Faturjeva.)

Povest iz turških časov.

(Nadaljevanje.)

ledal je otrok s strahom in spoštovanjem poslopje, opasano z zidi, tako veliko napram kmečki hiši, večje kakor vsa vas! in tako na visokem, kakor da pazi na ubogo vas, na «črne sužnje», tlačane. In šepetali so si otroci, da so v gradu globoke ječe, kjer od gladu umirajo prikovani jetniki, da je tam sodna palica, bič, pranga, trlica*), natezalnica, klešče, dolga klop s privezalom za noge, hudi psi... S strahom in spoštovanjem so gledali otroci grajske hlapce, valpeta vratarja pri vhodu, stotnika, ki je skrbel za obrambo gradu in je vadil hlapce in fante iz vasi v orožju, «fleggerja», ki je bil namestnik pravega grajskega gospodarja, o katerem niso otroci vedeli, kdo bi bil.

Del tega spoštovanja in strahu se je oprijel otroka, ki je bil tak «kakor oni angeljci na oltarju.» Vaški otroci so se zanimali za «ono» Srebrno, niso pa prišli v stik z njo. Razen Matije. Tega mati je bila kot dekle pri Nikoličevih, da se kaj nauči, in ostali sta prijatli z Marjeto tudi potem, ko sta se obe poročili — Marjeta v gradu, Matijeva mati iz vasi v vas. Tako je poznal Matija Srebrno že od nekdanj, učil se je ž njo, igral se je ž njo. «Srebrna», je pravil, «zna vse. Piše in bere pisano in tiskano. Poje in gode na gosli. Veže z zlato nitjo, prede in tke, jaše konja, strelja iz loka, se bori s sabljo.»

Ko je bil vzel grajski gospodar Srebrno s seboj v ono veliko mesto, je bil Matija že fant in jel se je ozirati po Jerneji. «Njivo ji boš zapisal, ki meji na naš zelnik,» je rekel Matijev oče Mohorju in prikimal je le-ta: »Stroške za pismo v graščini boš prevzel ti in graščaka boš spoznal.«*)

Tako bi bilo dogovorjeno v glavnem, za platno in drugo bi se že pomenili. Pri Mohorjevih so brneli kolovrati, pomikal se je čolnič v statvah, belilo se je platno.

Matija je omenil včasih Srebrno. Da se bo najbrž dobro omožila v mestu, je pravila njena teta. In pregledovala je nakit svoje matere, stare matere Srebrnine, in odločala, kaj bo dobila Srebrna. In je tudi rezala platno in šivala.

Takrat pa, kakor da bi treščilo v Matijo: Srebrna je prišla nenadoma domov v družbi župnika in «fleggerja», ki sta potovala h gospodu Lambergu v Ljubljano. Jerneja je povpraševala svojega fanta, kaj je s Srebrnino poroko. Matija se je odrezal: «Obljubil sem, da molčim». Bil je zamišljen

*) Leseno orodje, v katero so vklepali za kazen jezikave ženske. Bila je neka trioglasta deska, skozi katero si utaknil sklonjeno glavo, druge deske so tiščale roke. — (Pravila moja mati po poročilu svoje babice).

*) Spoznati: častno darilo, Ehrung.

in žalosten. Jerneja je izpraševala grajskega hlapca Filipa. Izvedela je toliko, da govore v gradu, da je predsedalo Lambergovim, da je vsak gospod gledal bolj za Srebrno kakor za domačo hčerjo. Zdaj pa je hotel mladi gospod Lamberg pustiti bogato nevesto in vzeti Srebrno. Da prepreči škodo in sramoto, je poslal grajski gospodar Srebrno nazaj v Senožeče in ji strogo prepovedal, da bi pisala mlademu, sicer bi jo zaprl v kak samostan. Srebrna hodi na stolp in gleda v daljavo, kjer se blesti Snežnik in vidi morje. Več ni vedel Filip, Matija ni hotel vedeti in v Jerneji je bilo vse napeto. Kaj ji zakriva ženin in zakaj?

Grajski zid skriva svoje stancovalce pred očmi vasi. Vendar so se raznesli neki sluhi o pesmih, o vitezu, ki je prihajal v grad, da bi govoril s Srebrno. In potem je prišlo, nerazumljivo, nepričakovano... Boči se Gabrk, visoko gorovje, skriva poti burje, skriva življenje gozda, skal in voda. Bolj skrivnostna kakor vse te poti je pot, ki je dovedla gosposko hčer v tlačanovo hišo. Ljudje govore, toda pritajeno, samo stara mati pravi in pripoveduje o čarih. So čari, ali je brez njih stara mati, tega jaz, Jerneja, ne vem. Umna stara šanta, ki biva in kuha v koči na Gabrku zdravila in tvorila, je rekla: «Ni brez čarovnij... Toda molčite, da vam ne zatisne trlica vratu: Graščina je vmes!»

Torej se ni zlagal Matija, ko se je opravičeval z graščino. Zato ne bo gorela Srebrna na gmadu, ne bodo je ščipali s kleščami in nategovali. Graščina brani svoje. Toda Matija! Je moral ubogati? Zakaj ni ušel raje v gozdove k roparjem, zakaj ni šel k vojakom na granico? In ko bi ga ubili Turki, stokrat ljubše bi bilo Jerneji...

Da, tako je bilo takrat. Mlatili so v gradu, ko je prihajal sel iz Ljubljane. Zvedava ušesa so slišala, da je prišel samo do Marjete, zvedave oči so videle, da je bila Marjeta objokana. Bili so domlatki. Ob lipi sredi grajskega dvorišča je bilo nastavljeno vedro vina, je stal Tomaž s svojim mehcom. Fantje so se postavili po stari navadi v vrsto in dekleta njim nasproti. Vsaka je vedela, s kom bo plešala, fantov pa je bilo manj kakor deklet, ker jih je mnogo odpeljala graščinska vojna dajatev — zdaj petega, zdaj desetega od števila moških v vasi, kakor je pač nanesla potreba in cesarjev ukaz.

Matija je stal v začetku vrste. Oziral se je na graščinske stopnice. Gospode še ni bilo. Nakrat so se obrnile vse oči k stopnicam. O kako je gledal Matija! Kako je gledal uboga prismoda godec Tomaž!

S flegerjem je prihajala Srebrna, za njima grajski posli, vsi v praznični obleki, vsi veseli. Jerneja je poklonila žitni venec flegerju, on si ga je nataknil na roko in stopil pred vrsto, da zapleše z njo. Srebrna je stopila k Matiji. Imela je obleko iz modrega baržuna, široke čipke so se ji belile okrog prebelega vratu in rok. Tedaj so zapeli fantje: «Bo ljubca rajala, mi v srce zahajala, srce gori, za njo vse dni».

Nagajivo so odpela dekleta: «Dolga bolezen, gvišna smrt; dolga ljubezen, gvišen krst.»*)

Srebrna je položila svoje prste, ki so bili kakor pajkovi, Matiji na rame. «Matija!» je rekla in ga pogledala. Nekoliko sta zaplesala, radi lepšega, potem nista ne pila, ne užila kolača, ne poslušala novih zaplešic. Pogovarjala sta se brez obzira na praznovanje in na družbo. Nato je prišla k njima Marjeta, Srebrnina teta, in vsi trije so šli v grad. Tisti dan ni več videla Jerneja Matije, plesala je s hlapcem Filipom, ki ji je pravil o velikem in hudem pismu, ki ga je dobila gospa Marjeta.

Tisto noč ni spala Jerneja od žalosti in sramote. Prisluškovala je, če bo potrkal Matija in prosil zamere — toda zvezde so ugašale, zvonilo je jutro, v Jernejine objokane oči niso pogledale Matijeve.

Že so vedeli po vasi, da se dogaja nekaj. Krumpčevi so šli na vse zgodaj v grad in pri Krumpčevi hiši se je pojavil zidar iz Laškega, ki dela v gradu. Hotela je gori. Ustavila jo je mati: «Počakaj, da pride sam in pove.»

Prišel je, pa je bil ves drugi Matija, dostojanstven in resen kakor sam graščak. Govoril je, ne da bi se mu zatikalo v zmedi, gibal se je samozavestno.

«Oprosti, Jerneja! Nisem jaz kriv. Pozabi, kar je bilo med nama. Ukaz graščine je, kar se godi, toda jaz se bom kmalu odkupil in ne bo nič več ukazovala graščina.»

Strmela je vanj: «Zakaj se pa ne odkupiš zdajle?»

«S čim pa?» se je zavedel nekoliko in dostavil visoko:

«Svobodo mi prinaša Srebrna.»

In zdaj je gori hiša vsa prezidana in njen gospodar bo izbrisan iz graščinskih služnosti, kadar pregledajo in izbrišejo knjige. Zdaj je gori mlada, ki ne nosi vode in ne hodi na polje ne v gozd. «Velika gospa boš,» ji je pre-rokoval nekoč neroda Tomaž, pa je res velika gospa, ker ima osla Matijo za hlapca.

Sramota je prišla na Mohorjevo hišo, na Jernejo. Ali! V čudni zvezi dogodkov je prišla sramota — ravno tako lahko popravi zveza dogodkov, kar ni prav. Te roke Jernejine, ki se igrajo zdaj s tenkim platnom, znajo prijeti tudi za čakano, znajo valiti skale, braniti dom — krepke so te roke in znale bodo držati v drugič bolj krepko, kar se jim je izmaknilo prvič.

Ej ponosna hiša njena in še ponosnejša mlada! Tudi vaju še obišče lahko Turčin! Čudno samo, da vaju še ni, ko pravijo, da je ni pod devetdesetimi graščinami take, kakor si ti, Srebrna: postava kakor bi si jo izmislil, glavico kakor tičica, noge kakor ribice, roke kakor lilije, oči kakor zvezde.

Pa jo vodi bedak, bahaški Matija, na vse kraje, kakor da bi jo ponujal.

*) Pred 80 leti je gledala moja mati (7-letna) ples na Premu, pa ji je rekla stara žena iz hribov: «Kako plešejo zdaj brez vsake manire, mi smo se, po stari navadi, postavili v vrsti in si odpeli. Navedla je one vrstice.

Vozi jo k Sv. Vidu, na Trsat, v Trst, v Šengalj, (Sinigaglia), vozi jo k Sv. Ivanu, kjer so že enkrat pobili in ujeli Turki sejmarje, vozi jo, kjer je sejem, proščenje, romanje.

O Srebrna! Povsod se plazijo, povsod prežijo ogleduhi, prodane duše, židje, krščeni in nekrščeni cigani, ki iščejo plena za naslado bogatašev in velikašev turških in drugih dežela. Urne dubrovniške ladje vozijo, pod turško zaščito, od Carigrada po vseh morjih sveta; ob Neretvi, v Bosni in Dalmaciji čakajo katalonski in sicilijanski kupci sužnjev.

Tako sta bili odpeljani in prodani na Špansko Vlahovi hčerki Zarjika in Solnčika, tako lepa Vida, tako je prišel Turek po mlado Bredo, po Alenšico, po Jerico, po tri sestre na Dolenjskem, tako je odpeljal redovnice iz Jur-Kloštra, Miklovo Zalo s Koroškega in nešteto drugih mladih žena in deklet.

Odvede lahko tudi tebe, Srebrna... Ne zanašaj se na graščino, ne na grmado, uren je Turek: ko grmada gori — Turek že mori. In ko bi tudi utekla v grad — star je, razrahljan. Dolgo je že, za mlade dni Jernejinega očeta, ko je poslal cesar Ferdinand v grad topove, strelivo in zidarje, da popravijo zidovje. Toda čas gloje, naj le maže in maši zidar — grad te ne bo branil, Srebrna... Tam boš lahko velika gospa — bodi! Bodi sultana, a meni pusti mojega Matijo. Par let mine hitro. Pravijo na Hrvaškem, da ugasne zakon, če se ne javi zakonski v petih letih. A Srebrna se ne bo vrnila. Prelepa je, take znajo zastražiti Turki. Res se je vrnila Miklova Zala, vrnila se je žena iz Velče vasi pri Rožu, vrnile so se tri sestre, vrnila se je še katera, Srebrna se ne bo vrnila, sama bo ostala tam — saj ne ljubi Matije, saj ga je vzela na ukaz. In Filip pravi, da je šel tudi tisti mladi gospod Lambergar na granico. Zastonj je ubogala Srebrna, ona je zavezana in oni si išče smrti..

A ko bi se vendar vrnila? Krepke so Jernejine roke!... Njen je bil Matija in njen mora biti!

4. Junak z granice.

Omamljiva je toplota, ki se razliva po gorah in po polju, kadar kliče dim raz streh pastirčke, kadar podi solnce raz višine živino. Vsa blažena žmiri kača v svetlobo, vse trudne posedajo po vejah pličke, vse močnejše žari od skal in dehte senožeti. Zvon sv. Roka, tam pod gradom, drhti od pričakovanja: da pokliče brate zvonove v Senožeah, v Lažah, v Gabrčah, v Sinandolu, v Dolenji vasi, v Cetočah — in dalje naprej — da bo odzdravil sv. Urbana zvon na Vremšci, da se bo izlivalo po Gabrku in šlo v slednjo kočo: «Budite!» «Molite!» «V zori.» «V mraku.» Opoldne. «Ne veste ure, ne veste dneva!» «Molite!» «Ukazuje vam papež in cesar, kajti velika je nevarnost, ki grozi krščanskemu svetu.»

V to tišino, tako omamljivo in sladko, da jo ljubijo duhovi in posedajo v njenem čaru po skalah in bilkah, prihajajo v hiše, motrijo življenje

v naravi in življenje ljudi, zmajajoč z glavo nad nevednostjo in neslutnjestvo živih — v to čarobno tišino je planil krik otrok in laj psov. In kakor da je prihod človeka, ki ga naznanja toliko razburjenje živali v nekakšni zvezi z njenimi željami in računmi, si zasenči Jerneja oči in gleda na hravavi kolovoz, ki se baha rad, da je cesta. V divjem diru steče mimo Jerneje par psov. Spremlja jih lajež njih priklenjenih bratov, lajež, besen v svoji nevoščljivosti. Kajti oni, svobodni psi, bodo doživeli in uživali največje zadošččenje — zasadili bodo svoje zobe v človekovo meso.

Za psi lete klici in žvižgi, ki jih ustavljajo, teče ves drobiž od vodnjaka, ki je pohodil in polomil v svoji naglosti mlinčke in porušil jeze, za drobižem sopihajo stari — perilo in vodo so pustili pri vodnjaku — za otroci in za starimi gledajo gospodinje na vratih in na potu.

«Mrhe pasje!» stoče stari Mohor, «skraj bi me bile prevrnile, pa še Solimana ni bilo zraven. Pes je kakor konj, ki ima devet misli na dan, pa je vsaka teh misli taka, kakor da bi ubil tvojega gospodarja.»

«Pes je bes!» pritrjuje Zahar. «Pasjo dušo ima in pasje srce. Zavrženi duhovi, grešniki, se preobličijo v psa in strašijo veliki in črni, goreči pri gobcu, ob križpotih in grobovih...»

«Oklali ga bodo, oklali,» je tožila Mohorka, «in samo testo iz fižolove moke pozdravi rano po psu in prekadiči se moreš s tremi dlakami psa, ki te je ugrizel... Poglejte, kako naredi neumna žival še človega neumnega, mislili smo, da naznanjajo smrt, pa prihaja živi. Kdo pa je, Jerneja?»

«Sveti se na glavi in na ramah, od žrdi v rokah se odbija solnce.»

«Pa saj vendar ni sv. Juri ali sv. Florijan?» se je razburila starka, «da bi nam Bog poslal tako pomoč — pa je nismo vredni.»

«Vojak je. Z dolgo sulico. Longkneht,» (Landsknecht) je odgovarjala zamišljeno Jerneja.

«Morda od grajske posadke?» je vprašal Zahar. «Ne, naši nimajo železnih kap.» (Dalje prih.).

Pozdrav v daljavo. (Ksaver Meško..)

<i>Dalja naju loči,</i>	<i>V tihem snu počivaš,</i>
<i>reke in goré,</i>	<i>lica — mak cvetqč,</i>
<i>vendar v tihi noči</i>	<i>mirno, sladko snivaš,</i>
<i>hrepenenje vse</i>	<i>kip očarujoč —</i>
<i>k tebi, draga, gre.</i>	<i>draga, lahko noč..</i>

Hrepenenje. (Roza L. P.)

I.

V pomladni noči.

Molčēča, polrazprta roža,
z valovi neme govorce
vonjav, ki ti jih dan daruje,
ogrni me v brstenje maja!...
Počasī... tiho...
Glej, skozi nočni mir se čuje,
kako mi v grudih ptica časa
enakomerno ure kljuje...

II.

V poletni noči.

Deco so ti vzeli, plodna njiva,
vzeli so ti zlatolaso klasje.
Drugo leto boš pa spet rodila!
Boš?...!
Raslo bode srčno klasje tvoje,
klicalo bo v solnce — dete moje...
Boš?...!

Za hip izpij vonjav pekoče vino!...

Potem me vzemi s sabo!...
Skozi smrt in hlad
iskala bova novo domovino...

III.

V jesenski noči.

V pomlad, v prerod
vihraš preko strnišč
na belem konju,
jesenski piš...
Ustavi belca!...
Pridi na moj vrt!...
Baržun rdečih breskev plameni...
in svila trtnih jagod vztrepetava...

IV.

V zimski noči.

Čemu zdaj padajo snežinke?...
Srce, jaz si želim utrinke!...
Utrinke žive v mrtvo noč —
živ plamen z neba padajoč!...

Nepoznani materi. (Antonija G.)

Nisem Te videla nikoli poprej, tudi potem ne.

Stopila si v tramvajski voz. V naročju si nosila 5—6 let staro deklico. Lepo je bila napravljena, topel je imela kožušček in veržico na vratu. Sedla si meni nasproti in obdržala otroka na kolenih. Pogledam bolje, da vidim, kakaj pestuješ tako zdravega in močnega otroka. Obstanem. Deklica je imela črne naočnike in izpod njih — mesto oči sta se videli dve prazni jamici! Ob tem pogledu mi je zatrepetalo vse telo, zazeblu me je v dno duše. Ti si to opazila in očitaje obrnila pogled od mene. Jaz sem takrat izpoznala svojo kratost, svoj nečloveški čin in nepopisno hudo mi je bilo. Prosila sem te v duhu — kleče sem te prosila — da mi odpustiš, nisem te hotela žaliti. Tudi Boga sem prosila odpuščanja, da sem žalila to mater — mučenico.

Deklica te je prosila tramvajski listek in dala si ji ga. Z ročicama je otipavala, če bi kaj posebnega našla na njem. Povpraševala te je, kam se peljeta, kdo ti bo odprl vrata, in drugo. Na vse si ji odgovarjala, šepetajoče, nežno in ljubez nivo. Oči pa nisi obrnila po ljudeh, bala si se gofovo, da dobiš zopet katero, ki bi jo pogled na tvojega otroka pretresel do mozga.

Najnesrečnejša izmed mater! Ali je tebi naložena pokora za grehe vsega sveta?

Težak križ leži na tvojih ramenih, izpod katerega lahko vzklikneš:

«O vi vsi, ki mimo greste, pogledjte in povejte, je li kje večja bolečina od bolečine moje?»

Očka. (Janez Rožencvet.)

oš malo pazil na naše zlate, očka? K šivilji skočim pogledat, pridem precej nazaj, boš šel lahko še o pravem času v pisarno! Dekla je v pralnici.»

Seveda bom pazil! Zakaj bi ne, ko ni nič hudegal Maruška hodi po sobi zavita v sajajen plašč — namizni prt, Peterček gradi iz domín bajno kraljevsko palačo in v košari sanja Metka o angeljcih in zlatih nebesih. Okno je odprto in zunaj je pomlad, solnčna, brezskrbna in mokra — kakor otroška leta. Beli oblaki se pode preko solnca.

Očka drži novine na kolenih in si naslaja oči na teh poglavjih svojega zakonskega romana.

Metka se glasi! Morda ji sije solnce v obraz? Po prstih stopi h košari.

Ni solnce. Svetla mesarska muha sedi na drobnem nosu in vznemirja otroka. Očka zamahne z roko. Muha odleti, pa sede precej spet nazaj. Zamahne drugič, ali žival je gotovo potomka one slavne muhe, ki je nekoč dražila sam vzvišeni cesarski nos. Ne da se odgnati in na vsem svetu se ji zdi Metkin nos najprijaznejši prostor.

Je treba temeljite pomoči. Očka približuje skrivljeno dlan nad otrokovim čelom in meri, da bi ne zadel nežnega nosu. Muha sedi nepremično. Še malo bližje z dlanjo, da bo uspeh sigurnejši. Zdaj, očka sproži roko in stisne — prazno pest. Muha je ušla in užaljena brenči po sobi, a lovčeva roka se je morala vseeno dotakniti otrokovega nosu. Komaj za spoznanje, a vendar zadosti.

Očka trese košaro, prigovarja in žvižga, ampak jok neče utihniti. Zdaj se mu nekaj posveti. Razvije plenice. Seveda pozlačeni smo, odtod tak jok! Nič ne de, bo precej vse v redu!

Loti se posla, kakor je že dostikrat videl, da se opravi. Ampak čudno, brisanje ni tako enostavno, kakor bi človek mislil. In le kako ženske napravijo, da v eni roki drže oba palca otrokovih nog. On ni zadosti močan. Končno je za silo opravljeno in treba je še gorke vode in gobe.

Gre iskat. Ker ima pozlačene prste, odpira vrata s komolci, a zapirati jih ne more. V kuhinji je tudi okno odprto. Prepih potegne, vrata zaštrmijo in hiša se strese, kakor bi s kanonom vanjo ustrelil. Metka spet joka in starejša dva se cmerita. Očka prihití z vodo v sobo, spotoma bi bil kmalu Peterčka pohodil. Tako, zdaj je otrok osnažen, brz sveže plenice sem!

Potegne en predal. Tu so same rjuhe in brisače. V drugem je namizno perilo, v tretjem perilo starejših dveh, v četrtem vse mogoče, samo pienic ne. Odpre ženino omaro. Pleníc nikjer. Pogleda v svojo, stika med oblekami, vse prazen trud! Peterček porabi priliko in si povezne na glavo njegov poročni klobuk.

Zdaj se domisli. Na postelji v vznožju bodo. Odgrne, toda nič. Premeče vzglavja, pogleda pod žimnice, odpira za povrstjo vse predale in ne zapre nobenega za seboj. Preišče pisalno mizo, kuhinjsko kredenco, jedilno shrambo, ampak pleníc ni in ni. Metka se dere kakor za svetovni rekord. Malodušen se vrne v sobo in vpraša:

«Maruška, ali veš, kje ima mama Metkine plenice?»

— «Tamle pri oknu so na mizici!»

Da je mogel biti tako slep! Tu so vse lepo zložene in mizica je v stanovanju edini prostor, ki ga s svojim iskanjem ni spravil v nered! Brž, brž!

Maruška in Peterček gledata, kako očka povija, a Metka se dere in brca. Ura gre že na pol. Očka občuti, da ne obvlada popolnoma položaja, postaja nervozen in stopi po nerodnosti Maruški na nogo. Reakcija je jok, in ker pomaga iz solidarnosti še Peterček, se derejo vsi trije hkrati.

Hiti zapirat okno. Velik oblak se je pripodil in potemnjena soba, polna otroškega jokanja, postane brezupna kakor vice. Očka z grozo pomisli, kaj bi bilo, da je vdovec. Sreča, da ne utegne dosti premišljati. Nosi Metko po sobi in ker čuti otrok sveže plenice in gorkoto, se vendarle umiri in zaspi. Položi jo v košaro in ji pregrne obraz. Potem obriše starejšima sveče pod nosom, ju vzame v naročje in pleše z njima po sobi. Nijinski pleše sicer lepše, ampak nikoli ne s tako vnemo.

Velik troglav kandelaber se motovili po sobi. Stoli se prevračajo, miza se s hrupom odrine, da pljuske iz skledе voda na parket, in od Peterčkove kraljevske palače ne ostane ne kamen na kamenu. Plesalec razmaže mokre stopinje po vsej sobi in ko se zadene v iztegnjen predal, bi prišlo kmalu do katastrofe. Ampak ni prišlo, in dvoje otrok vriska od razposajenega veselja, dokler se Peterček tiho ne nasloni na očkovo ramo. Njegova ura se je oglasila.

Očka se skloni, spusti Maruško na tla in začne spravljati Peterčka spat.

— «Očka, še plesat!» se cmeri Maruška in si ne da nič dopovedati. V skrajni sili obljudi očka: «Če boš pridna in tiho, ti povem povest.» Obljuba zaleže.

Peterčkova rdeča lica počivajo na beli blazini, okno je spet odprto, a očka sedi na stolu in pripoveduje:

«Bila je mamica, ki je imela sitno in cmerikavo hčerko Maruško. Strašno sitno!

Ko je enkrat kuhala kosilo, se domisli, da je pozabila na trgu kupiti kisko repo. Ugiblje, kaj bi storila, in reče nazadnje: Lahko si pomagam, moja Maruška se tako zmerom kisa, kar njo bom zribala in skuhala za repo! Storila je tako in pripravila kosilo.

Očka pride domov, poje juho in zajame repe. Ampak komaj je imel prvo žlico v ustih, se je začel jokati. Kaj je, vpraša mamica. Oh, repca je

tako kislá, da je ne morem jesti! Pokusi še mamica, pa tudi njej se je prekisla zdela, in tako je vsa repca ostala».

— «Kajne, in potem so jo dali pujskom?!»

«— — —»

— «In pujski, ki grdo papajo, so jo kar z rokami v usta tlačili?!»

«— — —»

— «Pa kužku so jo tudi dali?»

«Tudi, in mucku in zajčkom».

— «A tistim, ki so pri Krišperju v izložbi?»

«Da, tistim. In slon jo je tudi jedel, pa lev, kamela, opica, petelinček, krokodil, račka in pajac. Vsi so jo jedli, repco!»

Dvoje drobnih oči se zaleskeče kakor črno proso in otroška usta se blaženo smehljajo.

— «Očka, povej še eno tako lepo povest!»

In očka ne vidi stanovanja, ki je, kakor bi vihrala v njem turška vojska, pozabi na uro in na pisarno, ne misli na devizne tečaje ne na tržna poročila, ampak gleda samo blesk dveh črnih prosenih zrn in smehljaj dveh malin. Objame svojo prvorojenko in pripoveduje novo povest. O pisanih polžih, ki so v travi skakali in noreli, o velikanu, ki je jedel sladoled z lopato, o punčkah, ki so se sankale po zlati mavrici, in o junaku, ki je na medne tepke žive ujel tri strašne zmaje. Krilatci pretresajo besede in odklepajo z njimi vrata v nove svetove. Čudežne svetove, ki jih ne tu ne tam ni, pa sta vendar pripovedovalec in poslušalka v njih doma!

Na nebu je prešel oblak, v sobo sije solnce, in sitna muha se je izgubila v pomladni dan.

Naj bom tvoja lučka . . . (Poldi Leskovčeva.)

*Naj bom tvoja lučka, dragi,
tvoja mala, drobna lučka,
naj ti svetim, naj te grejem,
ko bo tvoja trudna noga
tavalá po temnih potih.*

*Ko boš žalosten, moj dragi,
tvojo dušo topla lučka —
moja ljubav bo objela
in s toploto tiho, nežno
dušo in srce ogrela.*

*Ko boš v temi taval, dragi,
iskal steze, iskal pota,
moja ljubav — svetla lučka
ti bo v dušo prisvetila,
kvišku, k solncu te vodila.*

Iz Heinejeve lirike. (Vida Jerajeva.)

4.

Kot roža si prelestna,
nedolžna, lepa vsa,
ko gledam te, prihaja
mi misel žalostna.

Tako mi je, da molil
nad tvojo bi glavó,
naj ljubi Bog ohrani
nedolžno te tako!

5.

Fant rad ima dekleta,
za drugega ona gori,
ta drugi zaljubi se v drugo,
zaljubi se in poroči.

Dekleta jeza speče,
tja v dan se omoži,
ker nekdo baš priteče.
In tantu dobro ni.

To vam povest je stara,
vam vedno nova je,
a kdor jo sam poskuša,
srce mu v prsih stre.

6.

Čuvaj ulice se zlobne,
kjer doma oči so njene,
kjer pogled njen, — kaka milost! —
hoče, da te ne zadene.

Pa že tja te pelje cesta,
in zaman boriš s seboj se;
žalost in tesnoba v prsih
urneta domu s teboj se.

7.

Trepeče roža lotos,
plaši jo solnca moč
in z nagnjeno glavico
pogreša in sanja le noč.

Saj mesec njen je dragi,
predrami njegov jo svit,
pobožni obraz njen cvetoči
je njemu prijazno odkrit.

Vzcvete mu, vžge se, sije
in nemo v višave zre zvezd,
vzduhti, vzkoperni in izlije
v solzice ljubezni bolest.

Krivice: Jelka. (Poldi Leskovčeva.)

Tam je rasla v raztrgani bajti sredi gozda, sredi jelk in smrek — sama vitka in ravna kot one, posestrime njene po imenu. Tam je zrasla Jelka — bela in rdeča, kot so naša dekleta z gorá, dokler se jim ne dotakne kužni mestni zrak lica in kužni mestni dih srca.

Tam je rasla in cvetela. Pela je s ptički okrog svoje raztrgane bajte, vstajala s škrjančki in delala kot mravlja od zore do mraka — — — delala zdaj doma, zdaj pri kmetih sosedih, ki so radi videli brhko, prijazno dekle, kako veselo se suče po polju in njivi, kako urno ji gre delo izpod rok. Še rajši pa so gledali Jelko domači fantje, ko je stopala v nedeljo črez klanec k maši, in marsikdo je gojil v srcu tiho željo: «Jelka, srce zlato, da bi bila ti moje dekle!»

A naenkrat je Jelka umolknila. Še so peli škrjančki okrog nje, še so ji nagajali ščinkavčki — a Jelka ni pela več — — — —

Prej tako vesele oči so zrle zamišljeno v neznane dalje, sredi dela so ji naenkrat otrpnile roke — — in začudeni so zmajevali ljudje z glavo, a ne dolgo. — Povest kot tisoč drugih — vsak dan jih bereš v časopisih in knjigah, a ravno zato so tembolj resnične, tembolj trpke in žalostne.

Prišel je tujec, lep fant, in oko se mu je pohlepno ustavilo na Jelki: Začel se ji je laskati, kot pač znajo samo sinovi južnega solnca. In Jelka, vajena le naše odkrite, resnične, a ne tako sladko opojne govorice, je verjela. Omamil jo je čar teh toplih priliznenih besed in ji vžgal v duši vero v lepega tujca in ljubezen do njega.

Posledice seveda niso izostale. Dete, neželjeno in neljubljeno, je ugasnilo, preden je izpoznalo težo in grenkost življenja in vso ničevost tega sveta. In tudi lepi tujec je izginil, prav kakor poje pesem: «Šel je po svetu, bogvekam» — — —

In Jelka? O Jelka še živi tam v raztrgani bajti kraj gozda. Tudi lepa je še, saj si s svojo lepoto služi vsakdanji kruhek — — H kmetom seveda ne hodi več delat, rajši pohaja po cesti okrog, poseda po gostilnah, pije in poje, prešerno kadi in se smeje in napiva svojim ljubimcem — — —

A mene boli ta smeh v dno duše, saj zveni kot glas ubitega srca, saj poje bolj žalostno kot pogrebni zvonovi.

In kadar jo srečam sredi naših krasnih polj, vseh svežih in duhtečih, v našopirjeni mestni obleki, vso pobarvano in nalepotičeno, s prešernim smehljamem na rdečih pobarvanih ustnah, se potopi moj pogled v one še vedno krasne, a tako otožne, tako do smrti žalostne oči, takrat se mi v bolešči stisne srce in roka se mi krči v pest.

Kaj si naredil iz našega dekleta, hinavec? Iz najlepših mladostnih sanj si jo vzdramil in jo pomandral v najumazanejšo blato — ubožico lahkoverno. Izpil si ji srce s svojimi poljubi — ubil si ji dušo s svojo brezvestno podlostjo — — Ni kazni zate pisala človeška roka, dasiravno se prašijo debeli zvezki postav in zakonov po sodnijah — večno pravična roka Boga Očeta je zapisala v svoj zakonik: «Ne ubijaj — ne ubijaj svojemu bližnjemu telesa, a ne ubijaj mu tudi duše, kar je tisočkrat huje» — — —

Jelka, ubožica!

Vsako leto znova . . . (Maksa Samsova.)

*Vsako leto znova
pomlad k nam prihaja;
cvetje in zelenje
v ljub nam dar podaja.*

*Vračajo v spominu
dnevi se nekdanji,
mladost v vrtu cvetja
pa v ponočni sanji.*

*Vsako leto z juga
vračajo se ptice;
vsako leto znova
trava žene klice.*

*Če ljubezen srca
ti tišči gomila,
niti v sanji lepi
se ne bo vrnila...*

Glose k ženskemu gibanju. (Milena Vladimirova.)

olj kot kdaj poprej v zgodovini stoji žena danes sama nasproti življenju brez posrednika. In prav je tako, kajti življenje samo je prineslo zahtevo po njeni vzdravitvi. Žena pa, ki stopa danes v življenje, je skoraj prisiljena zreti nanj z dveh vidikov: tradicije in feminizma.

Tradicijska ideologija zahteva od nje pasivnost, rezerviranost napram javnemu življenju. *Mulier taceat in ecclesia**), ta izrek naj velja tudi za ženo v javnem življenju. Dovoljeno ji je biti gospodinja, žena možu in mati njegovim otrokom, položiti v to svojo fizično in moralno silo, a izven tega izpregovoriti lastno besedo, pomenja greh in degeneracijo. Greh in degeneracija pa ne pomenja reprezentiranje v družabnem življenju, t. j. v salonu in plesni dvorani. To je edino pozorišče, na katero dovoljuje stopati ženi stara ideologija, ki ni povpraševala nikdar po lastnem samostojnem duhovnem življenju žene.

Feminizem pa je ostro nastopil proti tej ideologiji. Bilo je plat zvona za ves ženski svet, v boj za sebe in za svoje pravice, v boj za uveljavljenje svoje v javnem življenju, poudarjajoč predvsem *socialne* zahteve žene, zahteve po gospodarski in politični enakopravnosti z možem, katera je najbolj vidni in glasni dokaz priznanja žene za polnega človeka.

Nedvomno je življenje rezultanta mnogih komponent, med katerimi so gotovo važne socialna, politična, gospodarska. Prenašati pa poudar izključno nanje, pomenja: nepojmovanje in nerazumevanje življenja. Kajti manifestiral se je *človek* vseh vekov vedno le v kulturnem delu. In politične, gospodarske, socialne vrednote, ki so stale visoko v svoji dobi, so bile vendar tekom stoletij pozabljene; zajel pa je podobo svoje dobe vase ustvarjajoči duh umetnikov in jo izrcil človeštvu v spomin, dokler bo živel. Kdo govori danes za življenje starega Egipta, za staro Grško, Rimsko? Kaj je ostalo od njih, razen kulturnih ustvaritev rodu?

Samoposebi umevno je, da naša doba vodi preko kriz, ki jih je človeštvo doživljalo in jih doživlja, v novo življenje, do novih obzorij. Ta silni tok je zajel tudi ženo in iskal v njej celega človeka. Zato je žena, ki hodi danes po stopinjah tradicije, le odsev preteklosti. In vendar pomenja feminizem pri nas še vedno strašilo, ki se ga strahoma ogiblje vsaj polovica naših žena. V zraku leži njega klic po vzdravitvi žene in vendar nam je beležiti abstinenco najbrže večjega dela naših žena. Kje so vzroki zato? Da bi bila temu kriva lenoba in nezanimanje, ne moremo priznavati. Vzrok leži globlje. Vzrok je nezaupanje množice v vsak nov pojav, ki ga vidi

*) Žena naj molči v cerkvi.

vzhajati in ga je često videla propadati, njega posledica pa je desorijentiranost mase na vseh poljih, umetnostnem, verskem, gospodarskem in političnem in to ni delež samo slovenske žene, ampak prav vseh narodovih plasti. In vendar je baš naša doba vzburla človeške plasti prav do dna in je zato zmožna poklicati in vzdramiti vsakega poedinca. Zato je naša naloga, poklicati sleherno slovensko ženo uprav danes in ji pokazati one perspektive v življenju, do katerih se mora povzpeti, če hoče slediti dobi, v kateri živi. Pokazati ji moramo žensko gibanje v luči kulturnega razvoja človeštva in naroda.

Prvi in glavni, in pravzaprav edini ugovor, pred katerim vsakdo obstane, je oni, ki trdi, da pomenja žensko gibanje propadanje ali degeneracijo. Da je to v temelju pogrešen nazor, je jasno takoj, ko si popolnoma kritično ogledamo vso zgodovinsko preteklost ženino. Sklicujem se tu na besede Hermana Hirta (Indogermanen), kjer pravi, da je popolnoma napačno govoriti v indogermanski dobi o telesno slabši ženi. Žena je svoje delo opravljala popolnoma enakovredno možu. Poleg tega, da je bila žena in mati, je oskrbovala vsa poljska in hišna dela; saj je bilo moževo delo lov. In vsa orodja, ki jih rabimo danes za hišno ali poljsko delo, so gotovo ženske iznajdbe, sklepa dalje Hirt. — Nam tu ne gre za drugo kot za ugotovitev, da je žena v oni dobi, ki je pač nihče ne bo smatral za protinaravno ali degenerirano, imela svoj delokrog, kjer je izrabljala svoje sile — poleg tega, da je bila žena in mati.

Ker so v zgodovinski dobi postale življenske prilike, sledeč zakonu razvoja, povsem drugačne, se je ves položaj bistveno izpremenil. Mož ni hodil več na lov, njegovo torišče je postalo javno življenje in bil je deležen vzgoje, ki ga je zanj vzposabljala. Žena pa, ki je po svoji naravi vezana bolj na dom, ker je mati otrokom, je stala tedaj ob strani in se ni vzdramila. V nasprotnem slučaju pa je morala brezpogojno prenašati naslov hetere. Šele naša doba je poklicala tudi ženo.

Za pravilno presojo in ocenitev položaja je treba seči pač vedno v one človeške plasti, ki so površnemu opazovalcu nevidne in zakrite. Zato nam je tudi naše vprašanje reševati iz stališča takozvane priproste žene, predvsem delavke.

Morda je nekoliko žalostno dejstvo, a je tem resničnejše, da se zaveda svojih nalog v življenju najbolj žena iz nevidnih plasti narodovih. Morda zato, ker je ostala daleč proč od civiliziranega življenja in je zato bližja svoji naravi, bolj zmožna slediti svojim povsem naravnim intuicijam. Cilj jim je življenju, zatorej delo za življenje. V svojih povsem priprostih življenskih prilikah in povsem naravnem načinu življenja instinktivno dojemajo zakone življenja, zato jim je *delo* prvi in glavni zakon; da pa so žene možu in matere otrokom, smatrajo za naravno dopolnilo same sebe.

Žena, ki ni bila žena možu in mati otrokom, zanje ne izčrpa pojma žene. Prav tako opravlja svoje delo kmetica in vsaka druga delavka, ne le delavka tega stanu.

Ogledati si moramo še meščansko ženo. Njej ni cilj delo, cilj ji je socialno stališče, udobnost in uživanje. To moramo, če smo odkriti, z žalostjo ugotoviti. Kje bi bilo možno iskati nje delokroga? Mati je in žena! — Pri otrocih ima pestunjo, v kuhinji kuharico, morda še sobarico v sobah. — V najboljšem slučaju izčrpa vsaj deloma nje življenje otrok do vstopa v šolo. Ali kam gre nje energija, ko vstopi otrok v šolo, kam gre, če nima otrok? Saj to pomenja v družbi danes znak «moderne» žene. Kajti takšno je pojmovanje feminizma in modernosti na splošno. Izhod iz tega klavernega položaja kaže edino boj same proti sebi in proti družabnemu ustroju, kateremu je ona glavni podporni steber. Kajti dobojevali ga niso zmožni kongresi. Boj, ki ga je treba voditi, je boj za lastno kulturo. Dokler pa bo ženam cilj zabava in ideal toaleta, ne bodo dospeli do lastne kulture.

Svoje glavno delo vidi feminizem zaenkrat v priznanju ženskega dela, kjer gre za delo in za njega zaslužen plačilo na eni strani, na drugi pa za socialno osamosvojitve žene, za zahtevo lastnega delokroga, kateri edini more ženi dati družabni pomen enakopravnega človeka. Gre mu za boj proti tradicijskemu nazoru, ki je ženi javno priznaval vrednost pol-človeka.

Naši horizonti so širji in večji. V boj gremo za kulturo žene, izvirajoče iz iskrenega, globokega etosa.

S tem, da si je žena osvojila delokrog, da si je ustvarila socialno stališče s svojim delom, življenje ženino še izdaleka ni izčrpano, je še le pripravljen okvir za sliko. — Ideal, h kateremu mora stremeti sleherna kulturna žena, je popolna duševna osamosvojitve, popolna svoboda in poglobitev svojega življenja na podlagi lastno priborjenega etosa. — Razmerje žene do življenja je možno opredeliti z razmerja žene: do sebe, do moža, otroka, naroda in preko njega do človeštva.

Govoriti nam je najpopreje o razmerju žene do same sebe. Žena, ki jo je vzgajala tradicijska ideologija, do pravega razmerja sama s seboj ni mogla priti, in to zato, ker ji ni bila dana prilika razviti se sama iz sebe. Prvi vzrok temu je bil, da ji ni bila dana primerna izobrazba, drugi pa, da je bila mati in žena še takrat, ko sama duševno še ni bila dozorela. — Prvo in glavno, kar mora iskati žena, je odnos same do sebe. Vzpeti se mora pri vsakem vprašanju do lastnega nazora o njem, ne pa sprejemati serviranih nazorov. Njena dolžnost je, ustvariti si lastno sodbo ne le o svojih lastnih zadevah, nego tudi o vseh problemih javnega, kulturnega življenja — svojega naroda, a zatem o problemih, ki zadevajo ostali svet. To pa ne morda le zato, da si pridobi zmožnost, govoriti o stvareh s svojega stališča v družbi, temveč zato, da postane sama sebi v življenju edini sodnik, edina

merodajna instanca, na katero se more sklicevati sama pred seboj. Povzpeli se more dalje do tega, da je zmožna presoditi svoje delo in početje, da ga je zmožna obsoditi in zagovarjati. Izhodišče za sodbo pa ji mora biti vedno resnica; kajti šele takrat, ko se bo žena mogla povzpeli do resnice, bo našla uravnovešenost sama v sebi, bo dospela do harmonije svojega umskega in čustvenega življenja.

V najtesnejši zvezi z odnosom do sebe je za ženo odnos do moža in otroka. — Kajti to, kako je žena uravnala to svoje razmerje, je v veliki meri merodajno za presojo etične vrednosti nje življenja. — Za ženo, katera je dobila odnos sama do sebe, je prostitucija sama ob sebi nemožna, je zanjo pojem, ki ji je tuj in neznan. Zanj, ki se je povzpela do lastne individualnosti, je možna pač edino ena rešitev tega problema, individualni zakon. Opozarjam na članek Dore Peganove v «Križu na gori», letnik 1926/27, št. 2: «Zakon kot etičen problem». Ker je tu obravnavan na način, katerega mora odobravati vsaka kulturna žena, je nepotrebno, da bi ga tu ponavljala.

Otrok pomenja za ženo življenje nje najsilnejšega življenskega utripa, pomenja zanjo zavedno ustvaritev novega življenja iz svojega in moževega. Poklicati ga mora v življenje takrat, ko je sama doživela v sebi zmisel in namen življenja, ob uri svoje najsilnejše vere v življenje. In naj ji ne utira poti do otroka le želja po materinstvu, ampak preko nje zavest, da postane mati novemu rodu, zavest odgovornosti svojemu narodu.

Narod, ki ima visoko kulturno in etično stoječe matere, si je gotov svojega življenja, ne le življenja, a tudi stalnega razvoja. Zato je vprašanje ženske kulture, ženske vzgoje vprašanje vsega naroda. Če je ženin delokrog v javnem življenju bodisi v tej ali oni panogi, tedaj je nje delo za narod treba motriti z dveh vidikov: Biti more delavka, ki je pomagala graditi obraz svoje dobe in se je v tem svojem delu izčrpala, biti pa more tudi delavka, katere delo je kljubovalo času in postalo večna last narodova in preko njega človeštva.

Za človeštvo pa pomenja kultura žene velik korak naprej. Ne le radi tega, ker bo ustvarila iz žene pravega človeka, zmožnega kraljestva božjega na zemlji, ampak ker bo uveljavila v življenju človeštva silneje elemente ženske duševnosti. Predvsem bo ženska beseda ustavila tok nepostavnih vojn in moritev, ker ne bo, kakor prerok — le glas upijočega v puščavi, ampak pomenja sama zase že polovico vsega človeštva, ki je z ostalim v najožjem stiku. In na tej podlagi se mora razviti življenje nove kulture. Možnost, priboriti se do lastne kulture, more dati ženi edinole šola — izobrazba. A šola, kakršna je danes, kulturnim potrebam človekovim ne zadošča. Kulture nihče ne bo dobil iz števil in mehanike. Zato ključemo po široki kulturno-umetniški vzgoji — ne le žene, ampak vsega naroda.

Avbe. *) (Albert Šič.)

Avbe spadajo pri nas k ljubljanski in gorenjski narodni noši¹⁾, a razširile so se pozneje tudi po drugih krajih Slovenije. Avba sestoji iz *dveh delov*. Gornji del se imenuje *vrh* («kapa»), spodnji (sprednji) del pa *čelo* («form»).

Vrh je ploskat, okrogel (Gorenjsko okrog Bleda), ali pa grebenast (ljubljska okolica). Napravljen je iz bele tanke, redke, drobno naġubane tkanine, ki je navadno podloġena z rdeġim blagom, pri boljŝih tudi s taftom. Ob koncu navzdol zavitega vrha, zadaj, je pritrjena pentlja z navzdol viseġima koncema traka, ki je svilen, raznih barv in ima vdelane roġe ali geometriġen vzorec.

Ĉela so glede dimenzij razliġna (navadno so ŝiroka od 9 do 12 cm in dolga od 39 do 46 cm). Okraŝena so z zlatimi ali srebrnimi vezeninami. So pa tudi avbe, ki imajo ċelo iz zlateġa ali srebrnega brokata²⁾. Avbe ŝalujke imajo ċrno ċelo, okraŝeno s ċrnimi vezeninami, poluŝalujke pa z vezeninami mrkih barv. Doma pa so nosile naŝe prednice bele avbe z belim vezenim ċelom.

Z zlatimi vezeninami okraŝeno ċelo ima ċrno barġunasto podlago, poŝito na redko z majhnimi okroglimi zlatimi bleŝġicami (glej liste 24-31), ali pa je popolnoma pokrito z njimi (glej liste 1-23) tako, da se vidi od barġuna le kakih 5 mm ŝirok rob, ki je obŝit z ozkimi belimi, nabranimi in poŝkrobljenimi ġipkami. Z zlatom vezene avbe imenujejo «*zlate avbe*».

Ĉela zlatim avbam so delale vezilje takole:

V okvir, narejen nalaŝġ za vezenje avbnih ċel, so z moġno nitjo napele kos domaġega platna iste velikosti kakor ċelo, ġezenj so priŝile ċrn barġun. Nanj so pripele z redkimi vbodi osnovo za okraske, ki naj bodo vezeni z zlatom. Te osnove so prvotno izrezovale iz tankih listov, narejenih iz bukove gobe, pozneje pa iz tankeġa usnja ali kar iz navadne, tanke lepenke (glej sliko 1. in 2.). Kadar so hotele ŝtediti zlato, so vezle z zlatom tako, da je bila z njim pokrita le povrŝina osnove. Na spodnjem delu osnove so vezenino izvrŝevale z belo nitjo, s katero so torej zlato nit pritrjevale le na zgornjo ploskev osnove.

Osrġja cvetov, roġne popke, maġice, ŝitno klasje in srca so podlagale z bombaġem, ki so ga prevlekile s tanko tkanino, da so bile te oblike pla-

*) Kakor smo ŷe zadnjiġ javile, zaġnemo z danaŝnjo ŝtevilko priobġevati v priloġi vzorce na avbnih ċelih. Podatki v oklepajih se nanaŝajo na poedine risbe, ki pridejo zaporedoma v priloġo. Zato bomo ġitale ta sestavek s pridom ŝele potem, ko bodo objavljeni vsi vzorci. — Op. ur.)

¹⁾ Glej Albert ŝiġ «O slovenskih narodnih noŝah» str. 4.

²⁾ Take avbe so bile pri nas v navadi v prvi polovici 19. stoletja (1820—1830).

stične. Te plastične oblike so pošile z zlatimi bleščicami in z biserom podobnimi srebrnimi kopicami (folijami), ki so jih imenovalе «lečice», «bisere» ali «kupčke»; njih oblika je bila ali kroglasta ali podolgovata. Všivale pa so v okraske tudi raznobavne kamenčke (steklene bisere), — (glej sliko 3). Včasih pa so prevezavale oblike tudi z zlatimi ali s srebrnimi zvitki (bouillon). Ves ornament se je po čelu razvijal simetrično od srede na levo in na desno³⁾. Navadno je bil obšit z zlato nitjo (frisé). (Slika 3.)

Gor. zlata avba, slika 5.

Čela so vezle vezilje, ki so se bavile le s takim vezenjem⁴⁾, vezle pa so jih tudi kmečke žene in dekleta sama.

Okraski avbnim čelom so bili povzeti iz rastlinstva, pa tudi iz živalstva (na sliki 2., v sredi zgoraj, vidiš okrasek s ptiči). Iz rastlinstva so povzele vitice («vejice»), nagelj, rožmarin, planike, vrbove mačice, grozde, žitno klasje in razne cvete («rože»). Žitno klasje z resami so pozneje preobrazovale v dekorativno obliko brez res, podobno pšenici; te oblike imenujejo še dandanes «gosenice» ali «boginje» (neke zelene gosenice z rožičem). Uporabljale so za okrasek tudi tipično srce in križ. Poleg teh oblik pa so pogosto in zgolj iz patrijotizma sprejemale kot okrasek

tudi avstrijskega orla⁵⁾. Vsi okraske so bili okusno stilizirani.

³⁾ Večina tu risanih čel znači le njihovo polovico.

⁴⁾ Taka vezilja je bila tudi v trnovski fari v Ljubljani.

⁵⁾ Nove avbe z belim orlom: ker je bel, se mora tudi na avbah vesti s srebrom. Troje bleščočih biserov na trupu orla znači trojno naše pleme. Za poskušnjo sem ga sprejel v vzorcih na 5. in 6. listu.

Avbe so nosile le žene, na svatbah pa tudi nevesta, družica in teta. Kadar se dekle omoži, pravijo še dandanes: «prišla je pod avbo».

Da je bila avba namenjena za poroko, kot najlepši kinč neveste, dokazuje tudi okrasek sredi avbnega čela («forma»). Je to dvoje src, tesno naslonjenih drugo na drugo; ti srca sta venčani s krono, opremljeno s cvetočo rožo ali pa s križem. Križ je bil simbol nebeškega blagoslova, ki naj se razliva nad novo zakonsko zvezo. (Glej liste 1, 2, 10, 12, 15, 16, 19, 21, 26).

Avbe niso nastale pri nas, marveč se je njihova raba zanesla k nam bržkone z Bavarske. Kdaj se je udomačila med našim ljudstvom, ni mogoče povedati s točno letnico, vsekakor pa v drugi polovici 18. stoletja⁶⁾.

Ker primanjkuje starih, pristnih avb, si pomaga naše ženstvo s tem, da si samo veze čelo, in to večinoma tako neokusno in zagrešeno, da taka vezena našo, sicer veličastno in krasno narodno nošo le osmeši.

⁶⁾ a) Dr. Walter Šmid piše v «Carnioli» 1909, stran 42, da so zanesli avbe sredi 18. stoletja najbrž z Bavarskega preko Tirolske in Gorenje Avstrije. (Johannes Kronfus pa prvi v svojem spisu «Volkskunst in Krain» ibidem str. 133, da je na obliki avb nekaj slovenskega).

b) Dr. Jos. Gruden pravi v «Zgodovini slov. naroda» str. 1066: Sredi 18. stoletja se je pojavila v naših deželah «avba» (die Haube), ki že s svojim imenom kaže nemški izvor. — Vse kaže, da je avba prišla z Bavarskega v naše dežele. Najbolj je bila v navadi po Gorenjskem in v Savinjski dolini....»

c) Veterinarski nadzornik Josip Sadnikar, Kamnik, mi piše: «Moje mnenje je, da so Kranjce nosile z zlatom vezene avbe v drugi polovici 18. stoletja. Dokaz temu so votivne sličice v božjepotnih cerkvah. Taka slika iz l. 1783, se nahaja tudi v Kamniku (last obč. tajnika g. Jos. Steleta, posestnika na šutni št. 26). Naslikan je na desko zakonski par. Žena ima na glavi avbo z bogato vezeno na «čelu», ki je obsita z belimi čipkami.

V «Kuharskih bukvah» Valetina Vodnika iz l. 1799. (druga izdaja iz l. 1834.) je na prvem listu bakrorez, ki prednjači kuharico v kuhinji z avbo na glavi.

Jaz imam z zlatom vezeno avbno čelo z orli kot motiv. Ti orli (heraldični) imajo svit (krog, nimbus) okoli glav in so gotovo posneti po tolarjih Marije Terezije (* 1717, † 1780) ali nje prednikov. (Pozneje ti nimbusi na denarju izginejo.)

č) V slovarju «Besedische» o. Marka Pohlina, iz l. 1781. se nahaja beseda «avba», di Haube, Vitta (latinsko).

d) Avbo kot pokrivalo Kranjci omenja tudi Anton Linhart v svoji knjigi: «Versuch einer Geschichte von Krain» (1791) str. 316.

e) Muzejski ravnatelj dr. Jos. Mantuani pa trdi v «Domu in Svetu» 1908, str. 236. v svoji slovstveno-zgodovinski beležki o p. Marko Pohlinovi (* 1735, † 1802): «Krajynska Kroneka» (I. del 1770, II. del 1788), da je bila kranjska noša, v kateri omenja Pohlina tudi svojo avbo, tedaj «že kakih sto let stara, več pa ne.» (Po tej trditvi so naše avbe iz 17. stoletja).

f) «Najstarejše naše avbe so pač iz 16. stoletja, kakršne je nedavno tega dobil celjski muzej iz slučajno odprtih protestantskih grobov v Golčah pri Celju. Ker nam je čas zidanja golške cerkve in nje uporabe znan, lahko datiramo celjske avbe v leta 1580—1590.» (Glej dr. Walter Šmid «Kranjska narodna umetnost na dunajski razstavi.» Slovan 1906, str. 169).

Da se temu izognemo, sem izdal zbirko, iz katere si lahko vezilje vzorce ali posnamejo, ali pa si na njih podlagi napravijo nove kompozicije.

V *Bohinju* na Gorenjskem so nosile žene in dekleta posebne vrste pokrivala, ki so jih imenovalе «zavijače» (glej sliko 7.). Zavijača je napravljena iz trioglaste bele krpe domačega finega platna ali iz šifona. Na sprednjem delu ima zavijača rožast, kakih 6-8 cm širok trak iz brokata ali vzorčaste svile. Namesto tega pa imajo tudi trakove (pasove), vezene z zlatom, kakršni se uporabljajo pri avbah. Posebno ožja avbna čela so zato pripravna. Čelo je pogosto tudi iz belega blaga: delano je na razplet, in ta bela čela nam nudijo čudo domače ljudske umetnosti, navadno jih lahko prezremo, ker je njihov učinek skromen, a zato zelo soliden.

Kako se napravi zavijača, je razvidno iz slike 5.

Meseca listopada 1925.

O setvi cvetic. (Just Ušaj.)

Setev cvetic, zlasti takih, ki imajo zelo fino seme, je opravilo, ki zahteva precej znanja in izkušnje. Največkrat je nepravilno sejanje vzrok, da setev slabo uspe, in marsikatera ljubiteljica cvetic je vsled večkratnih slabih uspehov izgubila veselje do tega dela, ki je drugače zanimivo in zabavno. Ker se bliža čas za setev, in ker vem, da marsikateri čitateljci tega lista ustrezem, hočem tu na kratko podati glavna navodila.

Najpriladnejše posode za setev cvetic so primerno veliki zabožčki, 5—10 cm globoki, in navadni cvetični lonci. Vse te posode morajo imeti na dnu eno ali več luknjic za odtok vode. Izvrtaamo jih s svedom in vrhu njih poveznemo nekaj črepinjc. To je potrebno radi tega, da bi od zalivalne vode naplavljena zemlja ne zamašila odtokov. Potem presejemo primerno količino vrtnе zemlje, kateri primešamo nekoliko drobnega peska. To zemljo denemo za uro časa v približno 50° R toplo peč. S tem uničimo vsa plevelna semena, ki so v zemlji, ter mrčes, ki se često v njej skriva. Ko smo na ta način zemljo takorekoč sterilizirali, jo pokoprimo z vodo, da postane primerno vlažna, a ne preveč mokra. S to zemljo potem napolnimo posode, pa ne popolnoma do vrha, ampak za prst iz pod roba. Ta prosti rob je zato potreben, da voda pri zalivanju ne odteka čez rob in ne odnaša zemlje. Vrhu tega roba poveznemo tudi stekleno ploščo, ki pokriva setev in ji zelo koristi, ker zadržuje v posodi primerno vlago, in s tem pospešuje kalitev semena. Tudi mlade rastlinice se počutijo pod steklenim pokrovom dobro, le pokrov je treba večkrat malo privdigniti in podložiti med njega in rob male palčice, da se setev prezračí. Stekleno ploščo je treba včasih tudi obrisati, ker se vlaga na nji rada nabira.

Ko smo posodo tako napolnili, pritisnemo zemljo nekoliko in jo lepo poravnamo. S tem je zemlja in posoda pripravljena za setev, le če je posoda preobsežna in če hočemo sejati več vrst cvetic v eno posodo, razdelimo površino zemlje v posodi na več majhnih lehic, ki jih pregradimo s palčicami. V vsako tako majhno lehico sejemo potem samo eno vrsto semena. Sejati pa moramo zelo pazljivo in previdno. Zlasti pa moramo paziti na to, da sejemo enakomerno in ne pregosto. V tem pogledu se navadno veliko greši, ker sejajo pregosto. Pregosta setev ne bo dala nikdar dobrega uspeha; take rastlinice poženejo kakor nit tenka stebelca. Rastlinice vsled tega pobledijo, poležejo in se medseboj zamorijo. Pregostemu sejanju so večkrat krive tudi za navadne potrebe preobilno odmerjene porcije semena v zavitkih. Kupcu se potem škoda zdi seme zavreči

in ga zato rajše poseje močno na gosto. Od tega ima potem več škode kakor koristi. Pri nakupu semen se ozirajte torej bolj na kakovost semena, kakor na količino. Seme cvetic mora biti mlado, ker drugače ne kali, in od plemenitih vrst.

Prav finskih semen, kakor n. pr. od kitajskih primul, lobelij, cinerarij itd., ne pokrijemo nič z zemljo, ampak jih samo nalahko pritisnemo z deščico k zemlji. Druga debelejša semena pa pokrijemo s plastjo presejane zemlje. Ta plast bodi 2 — trikrat debelejša, kakor so semena. Tudi to plast potem nekoliko pritisnemo z deščico.

S tem smo setev dokončali, in zabojček postavimo s steklom pokrit v sobo ali zmerno toplo kuhinjo. V začetku setev ne rabi svetlobe, in zato postavimo lahko zabojček bolj na temno mesto. Ko so se pa enkrat pokazale rastlinice, pa ga moramo postaviti bolj na svetlo. Zalivati je treba le po potrebi in ne preveč, ker se od preobilnega zalivanja zemlja rada skisa. Zalivanje se pa ne sme vršiti s polivanjem, ker bi s tem drobna semenska zrnca zabili pregloboko v zemljo in jih odplavili. Najboljša zalivača za take setve je razpršilnik, s katerim je mogoče setev fino poprskati. Tak škropilnik, ki stane zelo malo, rabimo tudi za poprskanje sobnih rastlin.

Čim potem rastlinice dorastejo in se začno dotikati druga druge, jih je treba presaditi. Temu presajanju, ki ga moramo vedno pravočasno izvršiti, pravijo vrtnarji pikiranje. Pri tem delu se presadijo močnejše rastlinice kar na stalno mesto, dočim pa moramo vse slabejše in tudi vse one rastline, ki so namenjene za rzsad na vrt, presaditi v večji zabojček ali toplo gredo, kjer ostanejo tako dolgo, dokler ne postanejo dovolj močne in godne za rzsad na stalno mesto. S presajanjem ne smemo nikakor predolgo odlašati, ker če rastlinic pravočasno ne precadimo, poblede in poležejo.

Glede časa za setev omenjam samo toliko, da je za največ vrst cvetic najboljši čas v februarju, marcu in aprilu, za nekatere pa v juliju, avgustu in septembru.

Sestre! (Trboveljčanka.)

Včasih, takole ob velikih trenutkih, potuje moja duša po visoki cesti, tja daleč v globine človeških src. Žejna plaka in hrepeni po oddaljeni lučki, ki se ji svetlika. Žejna, žejna je gorke, nesebične ljubezni.

Povojna doba je med človeštvom mnogo pokvarila, nas marsičesa oropala. Najdražji zaklad, katerega je brezobzirno iztrgala iz človeških src, je «nesebična ljubezen».

Ljudje so razdeljeni v mnoge politične stranke. Vsaka stranka je svojih nazorov. Sleherni nazori, če so pošteni, so plemeniti. Toda človek najčešče v svoji strankarski zagrizenosti: «ta ni naš,» prezira sočloveka — pikro ga sodi in obsoja. Sovraži ga. To je tisto gorje, ki je potisnilo na dno srca kal «nesebične ljubezni». Le v posebnih trenutkih, kadar je človek prav žalosten ali izredno vesel, se prikaže tam v količku srca kot mala lučka, ki izžareva tople žarke.

Dekleta, žene, matere, z eno toplo besedo — sestre: me nismo rojene za sovraštvo, ne; naš duh je višji, naše srce brezmejno. Me hočemo ljubiti, ljubiti vse. Tudi tujce hočemo ljubiti — tudi oni so ljudje.

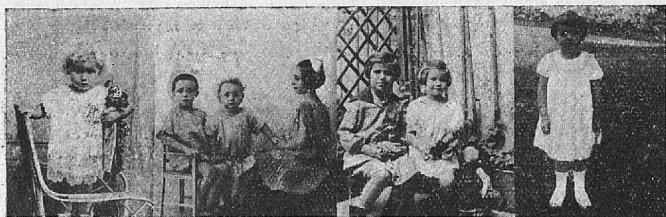
Mnogo naših bratov, sorodnikov je šlo zadnje čase v tujino iskat kruha — sreče. Težko je bilo slovo. Sli so. Doma ni bilo prostora za lačne trpine.

Tujina! Srce jim je zaplakalo. Trda, neprijetna beseda.

Tujec! Bolesten zvok je trpko dirnil odhajajoče. Tujec bom! Tlačan! Suženj! Zakaj? Ker tujca ne ljubijo! In zopet: «ta ni naš!» «Ta ni naš» med sobrati, «ta ni naš» med tujci.

Odpravimo: «ta ni naš». Z odločno roko ga izrujmo iz srca. In prikazala se bo lučka, ki plamti v vseh srcih na zlahtnem oltarju «nesebične ljubezni».

NAŠA DECA

1. vrsta: Sovretova Špelca iz Slovenjgradca, Ostoj Crubiša s Sušaka, Majnikov Stanko iz Loglj, Znodarjev Dušan iz Volč. — 2. vrsta: Lavrica Abramova iz Trsta, Eogdan in Verica Jugovičeva iz Čakovca. 3. vrsta: Šentjurčeva Mira iz Slovenjgradca, Ribičičevi iz Rakeka, Milena in Danila Slovi iz Trsta, Podobnikova iz Loglj.

Ne vem, kje je naša Anica izvedela, da je v Ameriki bolje nego pri nas v Kamniku. Nekoč se je nekaj sporekla z mamo, ker ji ni obveljalo, da je kužku ime «Baron» in ne «Peron», kakor je trdila ona. Zato se odpravi po svetu. Tiho vzame svojo košarico, dene vanjo trdo skorjico kruha, eno nogavico in par cunjic, ter si jo oprta. Na pražgu se poslovijo: «Mamica, jest lem Meliko.» Ponosna je bila, da gre od doma, v daljno čudežno Ameriko. Toda pri vrtnih vratih jo napodi Baron nazaj v Jugoslavijo. Nepopisno jo je potrla ta strogość obmejne straže, neutolažljivo je ihtela in jokala, da je Peron ne pusti v Meliko.

Mama.

IZVESTJA

PO ŽENSKEM SVETU.

O lanskem kongresu mednarodne ženske zveze v Parizu je naš list poročal že v minulem letu. Da bodo čitateljice bolje poznale žensko delo po takih svetovnih zborovanjih bo «Ženski svet» polagoma objavljial nekatera podrobnejša obravnavanja.

Po večini se je na kongresu govorilo v angleščini, potem v francoščini in nemščini. Vsak govor se je prevedel na francoski jezik. Nemke so poročale sprva dosledno v nemškem jeziku, ker pa je primanjkovalo tolmačic, so pozneje kar same govorile francosko.

Radi slabe akustike se je vsaka beseda porazgubila, tako da so morali žurnalisti zapustiti svoje prostore in se približati tribuni.

Jugoslovenke smo sedele v deseti vrsti, in nismo prvi večer nič razumele. Drugi dan so razpostavili pred govornicami ojačevalne zvočnike, pet takih aparatov so obesili tudi sredi dvorane, da se je potem za silo razumelo.

Pri večerni slavnosti z muzikalničnimi točkami na harfe je govorila M.me Hoda iz Egipta. Reprezentantka francoskih Indijek je govorila v imenu budističnih žen in se čudila, da na Francoskem, kjer žene nimajo volilne pravice, voli pravzaprav samo polovica francoskega prebivalstva.

Delegatka Islandije **Asmundsen** je izjavila: Čeprav je rekel sv. Pavel, da naj ženske molče, vendar povzame besedo, da izpregovorim v imenu svoje domovine. Pri nas so žene uspele na političnem in cerkvenem polju. Naša žena postane lahko minister ali škof — pa ne vsled ženerozitete moških, ampak vsled naslednega boja za našo prostost. Mi smo se ločili od Norvegije, ko so Norvežani vzpostavili kralja. Ker živimo pri nas v deželi, kjer se moramo boriti zoper sovražno naravo, zoper sneg, led, vulkanične erupcije, smo Islandke dale vzgled, da človeška energija nima mej.

V osebnem razgovoru mi je Islandka pripovedovala med drugim tudi, da v Islandiji že 400 let ni bilo vojne. Prepovedano je nositi ali doma imeti orožje. Ljudje ne poznajo pušk. Opravičevala je Islandce iz Kanade, ki so šli samo radi kruhoborstva v svetovno vojno. L. 1930. bodo v Islandiji praznovali tisočletnico parlamenta. Kralju danskemu plačujejo letno apanažo 60.000 isl. kron (1 Kr. = 7 Fr.). Čudila in zgražala se je nad gostoljubnostjo Francozov. Pri njih v Islandiji je za časa kongresa dobila vsaka delegatka, katerih je bilo nad 100, za deset dni ali še več, prosto stanovanje

in hrano. Islandija šteje 100.000 prebivalcev. Imajo svojo univerzo s štirimi fakultetami.

Drugi dan kongresa so se pojavile med delegatkami angleške policistke v uniformah, ki so vzbudile splošno zanimanje, pri konzervativnih Francozih pa presenečenje. Neki žurnalist se jih v listu «La Fronde» posmehuje in vprašuje: «čemu ta maskerada?» On meni, da naj ta poklic žene kar moškim prepuste. Drugi dan, ko se je bolje informiral, se opravičuje in piše o njih zelo laskavo. Angleške policistke so mu pripovedovale: «Pri nas, na Angleškem, nas zelo cenijo in so prepričani, da dve policistki lahko več storita kot deset stražnikov. Če nas zagledajo ljudje, ki imajo slabe namene, se ne skrivajo pred nami!

Naloga angleških policistk je, reševati in čuvati ženske in otroke. Njim se zaujajo mlada zapeljana dekleta, ki pričakujejo poroda. Policistke vodijo žene in otroke k zasliševanju v delikatnih slučajih ter nadzorujejo zavetišča. Glavno njih delovanje je v parkih in na ulicah pred šolskimi splotji. Vseh je 100.

V Kölnu so Angležinje instruirale Nemke, ki imajo sedaj tudi že žensko policijo. Angleške policistke posnema Švica, Avstrija, Amerika in mnogo angleških kolonij.

Kakor smo že poročale, so si zborovalke porazdelile delo med poedine komisije.

Komisija za izenačenje dela med moškimi in žensko je sprejela sledeče želje: Pri oddajanju in plačevanju dela naj se odloča spol delovne sile. Zakoni naj upoštevajo pri delu nasečnost in porod. Internacionalna zbornica dela (biro za delo) naj znanstveno prouči profesionalne bolezni, ki so za oba spola enako nevarne in ker sta oba spola enako izpostavljena poklicnim boleznim. Kongres želi, da bi vsi zakoni imeli za cilj dejansko zaščito delavskih sil, ki se naj ravna po kakovosti dela in ne po tem, ali gre za delavca ali za delavko. Delavkam je treba omogočiti vdinjenje v različnih podjetjih in dosego višjih plač.

Kongres obsoja najmanje žensk za nočno delo v industrijah in se izreka sploh zoper nočno delo, bodisi moško ali žensko. Pogodba, ki se tiče zaposlitve žensk pri izdelovanju slikarij s pomočjo svinčene belebe, pri čemer so bile doslej zaščitene samo ženske, naj se raztegne tudi na moške. Kongres opozarja, da so delovne moči obojega spola, ki so zaposlene pri svinčenem delu, izpostavljene zastrupljenju, povzročajočemu mrtvorojenčke in podvedovanjem boleznim, pa naj je bil zastrupljen oče ali mati.

(Dalje prih.)

MATERINSTVO.

Kaj podedujejo otroci. Zarodek je izpočet in sestavljen iz dveh celic: očetove in matere. Obe imata v sebi mala zrnca, kromozome, katere smatrajo učenjaki kot nosilce lastnosti, katere se podedujejo. Poteze in značaj otroka je odvisen od tega, kako močno so v poedinih kromozomih razvite lastnosti. Vendar pa se ne pojavijo vse lastnosti že pri tem otroku, nekatere se pokažejo šele pri poznejših kolenih. Zato se ne smemo čuditi, če se rodi otrok, ki ni prav nič podoben svojim starišem; bogve od katerega prednika — očetovega ali materega — je podedoval to ali ono izrazito duševno ali telesno lastnost, katere nimajo ne stariši ne drugi otroci.

Znan je slučaj, kako so nekateri podvrženi krvavenju. Pri najmanjši rani jim silno teče kri in se težko ustavi. (Kri ima namreč premalo moči, da bi se strdila in tako zamasila rano.) Ta bolezen se podeduje le v vsakem drugem kolenu in sicer le pri moškem spolu, toda prenaša jo ženski spol. Če ima torej to bolezen ded, je ne bodo imeli njegovi sinovi, tudi ne hčere, tudi ne sinovi sina, pogostoma pa sinovi hčera.

So osebe, ki malo jedo, a vendar dosti tehtajo. Večkrat je tudi to svojstvo podedovano. Suihi stariši navadno nimajo skoro nikoli debelih otrok, otroci debelih starišev so pa često suhi. V nekaterih družinah se roče v večjem številu deklice, po drugih opazimo v več generacijah le dečke. Tudi porod dvojčkov je podedljiv.

Če se poroči jako velik človek s prav malo žensko, se lahko zgodi, da bodo vsi otroci veliki. Toda vsako to veliko dete nosi v sebi tudi nagajenje do male rasti po materi. Eden teh otrok ima n. pr. zopet 4 otroke; v tem drugem kolenu se prav rado zgodi, da je eden jako velik, drugi jako majhen, dva pa srednja.

V Čikagu so zadnje čase izumili posebne aparate, s katerimi izsledujejo podedovane lastnosti zločincev.

Dokazano pa je, da otroci pogostoma duševnih lastnosti ne podedujejo naravnost po stariših. Izredno nadarjen mož se poroči s srednje nadarjeno ženo, otroci navadno niso tako nadarjeni kot oče, toda njegove zmožnosti se lahko pokažejo pri vnukih. Če sta pa oče in mati oba jako nadarjena ali pa oba prav malo, trdijo, da je povprečno četrtnina njihovih otrok jako nadarjena, oz. prav malo. Posluh in zmisel za glasbo se baje podeduje raje po očetovi strani nego po materini.

Da se podedujejo boleznin nagajenja od njih, je pa tudi znano.

HIGIJENA.

Higijenična obleka. Današnja ženska obleka se precej približuje higijeničnemu idealu, zlasti poleti, dočim so moški v tem pogledu jako zaostali.

Ni dolgo, ko je bilo ravno narobe. Ženska obleka je bila pred 10 leti mnogo težja nego moška. Posebno škodljiv je bil steznik (moderc), ki je stiskal prsni koš in gorenji del trebuha; s tem se je pokvarila oblika telesa in zlasti važni notranji organi, predvsem jetra. Zaman so se zdravniki tekem več stoletij borili proti stezniku. Izginil je sam po šebi šele z duhom časa in s tiransko modo. Že par let opažajo zdravniki, da je bledica povsem prenehala. Nekateri pripisujejo ta veseli pojav dejstvu, da ne nosimo več steznikov. Za trditve ni povsem pravilna; izginjanje bledice je le ena mnogih posledic, katere so povzročile novodobne spremembe življenskega načina, športa in oblačenja današnje žene.

Poletna obleka tehta sedaj:

	pri moškem:	
gate	191 g	
maja	170 „	
nogavice	30 „	
podvezi	10 „	
srajca	250 „	
hlače	650 „	
suknjič	1050 „	
čevlji	750 „	
klobuk	110 „	
kravata	14 „	
ovratnik	14 „	
skupaj	3239 g = 3¼ kg	

	pri ženski:	
kombiné	60 g	
nogavice	20 „	
pas	65 „	
obleka	118 „	
čevlji	350 „	
klobuk	128 „	
skupaj	741 g = ¾ kg	

Če je bilo doslej vedno brezuspešno nastopati proti modnim pretiranostim z umstvenimi razlogi, morajo higijeniški radostno pozdravljati sedanjí razvoj ženskega oblačila in skrbeti za to, da se ta ugodnost pravilno ceni, da se čim dalje ohrani in pred vsem, da jo tudi moški spol uvede.

Gotovo je pravilni in zdravi način ženskega oblačila tudi že mnogo pripomožel, da se je zdravje žene popravilo. Sedaj je omogočen nezadržan pristop zraka in svetlobe k telesu; današnja žena se potom telesnega vezbanja približuje grškemu idealu. Moda sili ženo vseh stanov, da si mora razen rok in obraza umivati tudi druge dele telesa, to je vsaj vrat, ramena, prsa

in lakti, kar je posebno koristno v higijenskem pogledu.

Ženska moda je tavalala cela stoletja po krivih potih, katera so dovedla le do skazovanja trupla in pokvare zdravja, danes pa je dospela do pravilne poti «zdravja in lepote».

Brez pridržka lahko smatramo današnje žensko oblačilo za higijenično. Namesto visoko zapetega čevlja ali zaprtega šolna nosi žena obuvale, ki je na peti in na prstih zaprto, a ostala noga je slobodna pod ozkimi vezmi. In kjer sploh usnje pokriva nogo, se v novejšem času nadomeščuje s pletenino in produšno snovjo. Na tak način uživa oni del telesa, ki ima po naravi največ zlez znojnic, tudi najugodnejšo možnost za izhlapevanje potu.

Kratka krila in tanke dolge nogavice omogočajo, da je velik del do kolen izpostavljen zdravilnemu vplivu solnca in zraka. Roke, vrat in pazduhe, v katerih je tudi mnogo znojnic, so tudi proste. Gornja in spodnja obleka je čim lažja in tanjša, da povsod dopušča prihajanje zraka.

Sicer niso higijenični razlogi pripravili ženo do tega, da nosi, skoraj predolgo, prav do zime, tako lahko obleko; pač pa je dobro, da na ta način prihaja sveži zrak neprestano do same kože, katera ni le odeja telesa, ampak pravi organ za dihanje in presnavljanje. Plini in vlaga, ki jo izločuje koža, odhaja tako prav lahko pri sedanjih obleki in to posebno na vratnem izrezu in okoli ohlapnih kratkih rokavov. Segreti in izrabljeni zrak se tudi lahko vzdiguje ob telesu navzgor in odhaja potem neoviran.

Moderni kratki lasje, ki ne trpe nikakega bremena frizur in umetnih nadomestkov z vložki in kitami, omogočajo izhlapevanje potu na glavi, posebno na čelu, kjer je znova obilica znojnic. In najlažje pokrivalo brez večjih našitkov je tudi v tem zmislu koristno.

Tako je žensko telo poleti od nog do glave odeto na način, ki najbolje odgovarja higijenski spoznanju. Tako lahka obleka olajša ženi kretanje in dovoljuje tudi sportne vaje. Tako rastejo cele generacije žen, ki bodo znale tudi višje ceniti materinstvo in bodo s splošnim socialnim napredkom ustvarjale zdravejši rod navzlic prestanim težim razmeram.

Dandanes je prehlajenje pri ženskah redkejšo kot pri moških; prej pa je bilo obratno. Po plesih je bil nahod prav vsakokratni pojav, in sicer vsled nepravilnega in nenavdnega ohlajenja in radi preveč izrezanih plesnih toalet. Odkar nosijo ženske odprte obleke vsak dan, so pred nahodom varne kakor mornarji. Če se peljemo v vlaklu pri odprtem oknu, da smo na svežem zraku, se gotovo 9krat prej pritožuje nad sapo moški nego ženska.

KUHINJA.

Pomarančna marmelada. 3 kg pomaranč s tenko lupino, 6 l vode, 8 limon, 1 žličko soli, košček vanilije, sladkor. (Olupke od vseh pomaranč zreži na jako drobne rezančke, meso pa na prav male kocke (lahko tudi oboje zmležeš kakor meso). Vse skupaj s sokom vred deni v posodo, nalij vrhu toliko vode, da je pokrito, osoli in postavi kam, da počiva 24 ure. Pečke pa tudi deni v posodico in nalij nanje $\frac{1}{4}$ l vode.

Naslednji dan ob isti uri pristavi posodo k ognju, prideni še sok iz vseh 8 limon, prej pa nalahko obrabij še lupinico in jo tudi stresi med pomaranče. Nato kuhaj 1 uro (dokler se lupinica ne zmežča). Potem počakaj še 1 dan. Nato stehaj zmes; kolikor tehta, toliko količino sladkorja prideni in še košček vanilije. Sedaj zopet kuhaj in neprestano mešaj. Ko se kapljica marmelade strdi, če jo kaneš na krožnik, je dovolj kuhana in nalikuje lahki želatini. Sedaj prilij, še tisto vodo, v kateri so se močile pečke, prevri še enkrat, deni še vroče v kozarce, a jih zapri šele drugi dan.

Ta marmelada je napravljena po angleškem navodilu. Angleži namreč zelo cenijo pomarančne konserve.

Štruklji. Marsikatera kmečka gospodinja bi rada napravila dobre štruklje, pa se ji ne posrečijo. Poizkusi naj po tem-le navodilu:

V veliko skledo ali pa na ploč si pripravi približno pol litra bele presejane moke, v lonček pa malo mlačne vode, vanjo ubij 1 jajce, vrzi malo soli in pa košček masla ali žličko olja. To pa zato, da se bo testo lažje razvleklo in se ne bo trgalo. S tem umesi in prav dobro ugetaj. Če je premeško, pousiplji malo z moko; če je pa pretirno, dolij še malo vode, a takoj spočetka, vrh vode posuj še malo moke, da popije vodo, drugače ne boš mogla kmalu ugnesti in testo bo neprestano mokro in se bo prijemalo rok. Ko je lepo gladko ugneteno, ga nalahko pomoci z vodo, da se ne bo napravila po vrhu skorjica, pokrij ga s kako posodo (ne s prtičkom), in pusti, da počiva kake pol ure. Medtem pripravi nadev (kar boš dela notri). Za nadev vzameš lahko sadje, orehe, sir, pa tudi samo jajce. Seveda je treba vsakemu dodati še kaj, da niso štruklji presuhi. Dodatek se ravna tudi po tem, če misliš štrukelj speči ali skuhati. Pečenega imamo rajši sladkega, kuhanega pa ne. Sirov nadev je skoro najbolj priljubljen.

Sir kupimo na trgu ali ga pripravimo same: Posneto kisl mleko zlijemo v lonec in ga postavimo oddaleč k ognju, da se počasi segreva, a ne sme zavreti, ker se drugače napravijo gosti žmitki. Dovolj segreto mleko precedimo prav narahlo, goščo stresemo v kunjjo ali vrečico, katero rabimo samo za ta namen, jo obesimo in podstavimo po-

sodo, da se voda odtaka sama. Če pa sir siloma iztiskaš, bo suh in ne tako okusen. Seveda moraš napraviti sir že prejšnji dan.

Nadev napraviš tako: V skledi mešaj malo masti ali masla, najbolje je surovo, pri tem obrni lesen žlico z dnom navzdol; masčobi prideni dva rumenjaka in — če hočeš sladke — tudi malo sladkorja. V sirovih štrukljih mora biti tudi smetana, in sicer od kislega mleka. Nazadnje nadrobi še sira in prideni sneg iz obeh beljakov, pa še malo narahlo premešaj.

Ko je testo izpočito, pogrni mizo z velikim prtom, ga potresi z moko in stresi nanj testo. Najprej ga razvaljaj z valjarjem, nazadnje ga pa še lepo raztegni z roko na vseh straneh. Dobro je, da rob odrežeš in ga porabiš kako drugače. Lahko ga pa tudi pustiš, le da ni debel. Sedaj razmaži nadev in zvij testo. Ne zvijaj ga z roko, ker bi se trgalo, nego privzdigni pri na eni strani in ga previdno dvigaj, da se testo samo zvija.

Če misliš štrukelj kuhati, ga sedaj zavij v čist tanek prtič in poveži s sukancem, da se ne bo nadev cedil ven. Zavijeta deni v vrelo vodo in ga kuhaj precej časa, posebno če je debel. Potem ga odcedi, stresi na ploč, odvij prtiček in razreži štrukelj. Zloži koščke v skledo, najbolje je seveda na podolgovat krožnik, in zabeli še malo z maslom in drobtinicami.

Če pa hočeš štrukelj speči, ne razmaži nadeva prav do zadnjega roba. Pusti malo praznega testa in ga namaži s samo zabelo, da se nazadnje zavije dvakrat s samim testom in bo lepo rumena gladka skorjica. (Tako tudi pri poticah.) Štrukelj deni v precej namazano kozico, po vrhu ga lahko namažeš z jajcem, z oslajenim vinom, kavo ali z mlekom. Če ga pečeš nenamazane, se skorjica ne sveti in razpoka.

Čokoladni puding. Mešaj, da naraste, 7 dkg surovega masla, 4 rumenjake in 7 dkg sladkorja; nazadnje primešaj 7 dkg nastrgane čokolade, 7 dkg zmletih neolupljenih mandeljnov in sneg iz 4 beljakov. Deni to v podolgast model, speci in polij s šatojem.

Opomba ur.: Naročnice, ki nam pošiljajo recepte, prosim, naj pošljejo le take, ki so jih same preizkusile. Prav bi bilo, da bi navedle količino sestavin v meri in ne v teži. Malo je pač takih, ki imajo kuhinjsko tehtnico. V tem pogledu naj nam bodo vzgled Amerikanke; one merijo vse na čaše in kozarce, pa ne na deke. Seveda moramo meriti vse s posodo ene velikosti.

GOSPODINJSTVO.

Nekaj o vzgoji dalij. Kako prijetno čé cloveku, ko stopi v čedno gostilnico sobo in najde na pogrjnjeni ali vsaj čisti mizi krašen šopek svežih cvetic. To okrasí sobo in

domače prostore bolj nego vse umetno stensko slikarstvo in pohištvo naših podeželskih umetnikov. Domača gospodinja, domače dekle brez svežega cvetnega okrasja se ne prikupi tako kakor tista, ki ima jedlino, sprejemnico, gostilnico okrašeno z lastnimi rokami pridelanim cvetjem. Da pa more vsaka imeti vedno zadostnega cvetja, mora izbirati vrsto takih cvetic, ki cveto mesece in mesece nepretrgoma in v izobilju, ki se odlikujejo po lepoti, imajo vse potrebne lastnosti za sestavo dekorativnih šopkov in ki pri vzgoji ne zahtevajo ne posebnega truda ne stroškov.

Med take cvetice spadajo v prvi vrsti dalije. Moderne, najnovjše vrste dalij imajo na različne način sestavljen cvet. Nekatere cveto kakor najkrasnejši kaktus, druge kakor kamelija, vrtnica, marjetica itd. Kaj pa naj rečemo o vseh mogočih barvah, od prav črne in celo do zelene! Umna vrtarica si lahko na diven način okrasí z njimi steze v vrtu, steze ob parku ter vse bolj prazne prostore. Zlasti prijačo v parku kot osredje konifer (iglavcev). Za izdelovanje šopkov in vencev bo imela neizčrpen material od meseca junija tja do novembra, če je le ugodna jesen.

Dalije ne gojimo samo z gomolji, ampak tudi s potaknjenci in s semenom. Rastlina je skromna, ne zahteva posebnega obdelovanja in uspeva v vsaki vrtni zemlji. Ko sadimo gomolje, zabodemo enega ali več kolov v jarek, še predno zasujemo zemljo, da privedemo pozneje poganjke in jih tako zavarujemo pred burjo. Na vrhu zasutega jarka napravimo plitko kotanjo, da lahko priteka voda, in s tem je delo končano.

S potaknjenci razmnožujemo eno vrsto dalij. Ko so poganjki od 15—20 cm visoki, jih porežemo prav pri tleh ter jih potaknemo v zemljo, pomešano s peskom. Potaknjence napravi v zemlji kmalu gomoljček in cvete že proti jeseni.

Iz semena vzgajamo dalije pa na ta način: Vzemí 10 cm visok zabojček ter ga napolni z dobro presejano zemljo 9 cm visoko. Poravnaj zemljo in jo pritisi z deščico, da bo prav ravna.

Posuj na to zemljo seme enakomerno, 1—2 cm drugo od drugega. Sedaj pogrni seme z zemljo 1 cm na debelo, dobro pritisi zemljo z deščico, zalij zabojček, postavi ga med okna, še boljše, če imaš gorško gredo ali cvetličnjak, ter pazi, da je zemlja vedno primer-no mokra. To delo se izvrši v mesecu marcu. Po 10—14 dneh vzklijejo mlade rastlinice, ki čudovito hitro rastejo. Ko so rastlinice 10 cm visoke, jih presadi na stalno mesto tako, da bodo 40 cm narazen, ter jim postavi kol. Pazi pa, da polži ne požrejo mladih rastlinic, ki jim gredo posebno v slast.

Te rastlinice ti zrastejo do konca julija 1 m visoko ter nastavijo vse polno cvetnih

popkov, ki cveto neprenehoma do novembra. Do jeseni, ko je čas, da dalije spraviš, ti napravi vsaka taka rastlina za pol klobuka gomoljev.

Kadar cveto, ima vsaka drugačno barvo, pa zato zaznamuj vse tiste z listki (cikletami), ki ti najbolj ugajajo, kakor temnordeča, žametna, pol črna pol bela, jagodasto rdeča, bela z zelenimi in pepelnastimi črtami itd., tako, da bodeš drugo pomlad vedela, katere vrste si tu ali tam zasadila.

Podpisanemu se je po večletnem trudu posrečilo, vzgojiti potom križanja tako izredno lepe dalije, da se obiskovalci niso mogli načuditi raznovrstnim in tako čudovito mešanim barvam! Če posadiš 100 takih, iz semena vzgojenih rastlin, dobiš gotovo 90 vrst raznobarnih dalij, in se bodeš morala čuditi njih različnim barvam. Je nemogoče, da bi popisal vse mešane barve, kajti poleg tega ima en cvet 3—6 barv, je zopet drugi, ki je pol bel pol rdeč itd.

*) Če želi katera cenj. čitateljica Ž. S. poskusiti in priti do krasnega cvetja, ji povem, da sem skrbno nabral škatlo izbranega semena in ji rad dopošljam, dokler bom imel v zalogi, porcijo semena, iz katerega pridelava lahko do 150 takih sadik,

Albin Štrekelj
S. Canziano della Grotta (Škocijan)
p. Cave Auremiane

Mastni madeži v papirju, bodisi belem, barvanem, gladkem ali raskavem, izginejo, če po obeh straneh nadržne madež z belo kredo in ji kar pustiš na papirju. Ko boš potem knjigo zopet vzela v roko, odrgni kredo z robcem, in madeža ne bo več. Na ta način se čistijo posebno šolske knjige, ki so kaj rade mastne od prstov.

O LEPEM VEDENJU.

Obveznosti do učiteljev.

Prva otrokova dolžnost do učitelja je spoštovanje. To spoštovanje gre učitelju po starosti, poklicni vrednosti, značaju in ugledu. Njegov poklic je častivreden in zaslužen.

Način, kako pokaže otrok spoštovanje učitelju, je, da je nasproti njemu pozoren in točen.

Kadar učitelj govori, ga morajo učenci pozorno poslušati. Med podukom se ne smejo igrati ali razmišljeno in brezbržno gledati.

Učitelju (učiteljici) ugovarjati ali celo jezicati ne sme nikdar otrok, če bi pa le rad povedal svoje mnenje, mora preje prositi za dovoljenje.

Med počitnicami naj se otrok s par vrsticami v pismu ali na razglednici spominja svojega učitelja.

Splošno pravilo je, da naj bodo stariši na strani učitelja, vendar zavisi to od preudarka starišev. Večkrat se po krivici ali pravici zavzemajo za otroka. Tu je treba bistre razsodnosti, kdaj ima otrok prav, kdaj pa učitelj.

Učiteljevo strogoš, morajo stariši podpirati. V navzočnosti otrok ne smejo stariši nikdar kritizirati učiteljev. Posledica tega bi bila, da bi otrok prenehal upoštevati učiteljevo naziranje in avtoriteto. Tudi se prigladi, da otrok nehoče pove učitelju, kar so stariši doma kritizirali.

Delo domačega učitelja ali profesorja, ki prejema honorar, moramo tako ceniti kakor delo umetnikov, ker je to tudi duševno delo.

Če povabimo učitelja ali profesorja v goste, ga moramo upoštevati kot druge goste, in njegov učenec mora biti ob tej priliki posebno pozoren do njega.

Če je učitelj vsak dan pri obedu, se mu servira takoj za stariši in pred otroki, četudi so nekateri izmed teh že odrasli. Če so navzoči prijatelji ali sorodniki, se tem preje servira nego učitelju. Če so pa gostje prijatelji učenca, se učitelju servira pred njimi.

Honorar se učitelju točno izplačuje. Pošilja naj se mu v zaprti kuverti, če mogoče z besedico priznanja in hvaležnosti na priloženi vizitki. Po krivdi učenca zamujena ura se učitelju nagradi.

Če učitelj iz kakršnegakoli vzroka zamudi uro, jo mora nadomestiti, posebno če ima mesečno plačo in ni plačan od ure. Če je pa zadržan, mora to pismeno in pravočasno javiti in se oprostiti.

Honoriran učitelj mora biti točen in natančen do minute. Določene ure ne sme prikrajševati. Zategnjena ura za nekaj minut napravi vedno dober vtisek.

Domači učitelj naj bo diskreten in naj ne vznemirja po nepotrebnem starišev s pritožbami in opomini, ki bi utegneli učenca razžaliti in mu zagreniti razpoloženje.

Seznam ur pošilja učitelj v zaprti kuverti po služinčadi in ne po učencu.

Če se učitelju pozabi ob določenem dnevu izplačati konorar, naj se on zaradi tega ne kaže vznemirjen in pohlepen po denarju, in naj ne dela razžaljivih opazk v navzočnosti učenca.

S služinčadjo naj bo učitelj prijazen, nikdar pa ne familjaren.

Služinčad se vede proti učitelju kot proti tujemu gostu in ga kliče po priimku in ne po naslovu.

Na novega leta dan naj napravi učitelj obisk pri učenčevih stariših. (Dalje prih.)

KNJIŽEVNOST IN UMETNOST.

«Ženski Pokret», glasilo «Društva za prosveto žene in zaščito njenih pravic» je iz-

hajal že pet let in sicer kot mesečnik. Sedaj pa stopa pred naše ženske kot štirinajst-dnevnik v obliki časopisa. V uvodnem članku, pisanem v vseh treh jugoslovanskih narečjih, je objavil kratek in izčrpen program feminističnega pokreta v državi. Ostali članki pa podrobno obravnavajo nekatera vprašanja, ki nujno kličejo po rešitvi. Glavne sotrudnice lista so ženske, članki so napisani jako poljudno in čitateljca, ki bo redno prebirala list, bo kmalu razumela vse težnje in boje današnje žene. Naročnina znaša 48 dinarjev letno. Naroči se pri upravi Ženskega Pokreta, Beograd, Kneza Mihaila ul. 46. I. Naročnicam Ženskega sveta prav toplo priporočamo ta list; v njem bodo našle v marsikaterem pogledu dopolnilo našemu listu, ki ima — žal — tako ozko odmerjene predale baš za ono smer, ki je glavni predmet «Ženskega Pokreta».

Katoliška knjigarna v Gorici je izdala mladinsko knjižico «Mladini», ki obsega zbirko dečjih sestavkov v vezani in nevezani besedi, katero je poklonil Ksaver Meško naši deci. Knjižico je ilustriral M. Bambič. Cena L 5, na finem papirju L 8.

Ista knjigarna je tudi izdala pomožno slovnisko knjižico «Pravilni glagoli v italijanščini». Sestavila učiteljca Pavla Makuc. Cena L. 2.

«Naš Glas», ki je minulo leto izhajal kot srednješolsko in splošno mladinsko glasilo, je stopil v drugi letnik z razširjenim in deloma tudi spremenjenim načrtom: postati hoče nekak družinski list, ki bo seznanjal naš tukajšnji svet z literarnimi, gospodarskimi in drugimi pojavi, tvorečimi duha današnje dobe. Tehnični prehod z lanske steze na letošnjo pot se je moral izvršiti naglo, brez večjih prapraz, zato še ne moremo iskati v vsebini prve številke celotnega programa in določeno začrtane poti. Vsekakor pa se mi zdi, da je še najjasneje izražena baš ona smernica, ki se tiče pojmovanja našega ženskega življenja in stremjenja. Članek «Materi» izpričuje globoko doumetje lanske 12. štev. «Ženskega sveta» in celotnega pomena, ki ga ima naš list pri izpolnjevanju naše kulturne zgradbe. Ker stoji za «Našim Glasom» tudi mladinska družstva, ki vneto goje moderni šport, moram prav pohvalno omeniti odstavek «Damska lahka atletika», ki je tudi popolnoma v soglasju z našim naziranjem o ženskem sportu:

«Damska lahka atletika je v zadnjem času pričela zavzemati vedno širše plasti naše ženske mladine, kar je vsekakor razveseljivo dejstvo.

Nimam namena trditi, da je šport ženski škodljiv, obratno, želim, da bi vse naše mladenke pohitele iz zaduhtih stanovanj, pisaren, iz mestnega prahu na zračno igrišče ter posvečale svoje telo

par ur tedensko lahki atletiki. Priporočam pa šport ženski, dokler ga goji le iz ljubezni do harmoničnega gibanja, dokler ga goji in izkuša podati tek v čim lepšem ritmu in stilu, dokler meče disk in kopje z elegantno, graciozno kretnjo in končno, dokler igra hazeno le iz hrepenenja po solncu, zraku, zdravju. Odločno sem pa nasproten temu, da bi se ženska lovila za rekorde, da bi bil njen smoter geslo «zmagati, četudi žrtvujem lepoto in ženskost». S tem geslom ne stremi več ženska po vrtilinah, ki jih nudi šport; doslej nežne in mehke poteze ji postanejo ostre, moške... in ženska, ki nima nežne duše, ki nima ženskih potez, ni več ženska.

Želim, da ne bi navedene besede odurnile naših lahkoatletinj od telesnih vežb, katerim so se posvetile, obratno, potreba je, da jih čim več vstopi v sredo onih, ki si s športom hočejo ustvariti ali ohraniti lepo postavo, hojo, eleganco. Priporočam pa to poglavje tudi našim trenerjem.» (Naš Glas.)

Zbirka Srečko Kosovelovih pesmi.

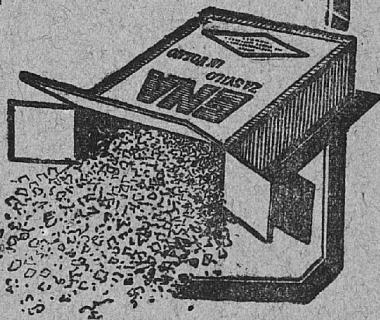
Odbor za izdajo literarne ostaline pokojnega pesnika Srečka Kosovela javlja, da bo izdal do Velike noči njegovo pesniško zbirko. Ker pa omenjeni odbor nima sredstev za založbo in računa samo z naročbo v obliki subskripcije, pozivlje vso slovensko javnost, zlasti pa še naročnice našega lista, ki jim je domača knjiga draga in ki čutijo potrebo in dolžnost, omogočiti to važno kulturno akcijo, da pravočasno naroče tudi to knjigo. Obsegala bo izbor najboljših pokojnikovih pesmi in bo lično zunanje opremljena, poleg tega cena ne bo pretirana (pribl. Din 20.—), ker odbor ne išče nikakih dobičkov, ampak mu je le do tega, da dostojno predstavi narodu tega mladega pesnika. Naročnice, ki bi rade knjigo naročile, prosimo, da javijo svoje točne naslove čimprej, vsaj do konca marca t. l. po dopisnici na našo upravo v Ljubljani, Karlovska c. 20. Pričakujemo, da bo Slovenka znala ceniti spomin izredno darovitega pesnika in da bo s številnim odzivom posegla po zbirki ter se vsaj po smrti oddolžila njemu, ki je posvetil vse svoje mlado življenje slovenski umetnosti — domovini.

† Jovan Cvijič, največji jugoslovanski zemljepisec in bivši rektor beograjske univerze, je umrl 16. jan. t. l. v Beogradu. Bil je učejnjak svetovnega slovesa, spisal je nad 400 del v srbskem, francoskem in nemškem jeziku. Za svoja znanstvena dela je prejel odlikovanja domačih in mnogih inozemskih, celo ameriških znanstvenih zavodov in ustanov.

Idealno sredstvo za vse
bele in barvaste stvari in
svile, volne in
platna, je

ENA

V zalogi domačega vina

na viale XX Settembre št. 94

dobite po zmernih cenah sledeča vina: **vlpavsko, istrsko** in
kraški teran. Stara vina: **refošk, moškati** in **pinot** v
butilkah. — Od 5 litrov dalje se dostavi na dom,

Najuljudneje se priporoča udani

ŠTRANCAR FRAN.

Poština plačana v gotovini.

L. O. 90 L. O. 90

IDEALNO ČISTILNO SREDSTVO ZA OTROKE
SANIN
IN SREDSTVO PROTI GLISTAM

LEKARNA
CASTELLANOVICH
LASTNIK F. BOCAFFIO

TRST
VIA DEI GIULIANI 42

Velika zaloga vina, žganja in likerjev

Jakob Perhauč
ustanovljena leta 1878

Trst, via Xidias 6, Telef. 2-36

Vedno v zalogi in po cenah izven vsake konkurence: pristen istrski tropinovec, kraški bri-merec, in kranjski silivovec. — Lastni izdelki: šumeča vina, šampanjec, šumeči istrski retoški, Lacrima Cristi in druga. — Specialiteta: Jajčji konjak in Crema marsala ter raznovrstni likerji.

JE ORIGINALNO MAZILO
KI ODPRAVI RADIKALNO
KURJA OČESA
DOBIVA SE V VSEH LEKARNAH

UNDERWOOD

PORTABLE

Neobhodno potreben v vsaki hiši. Najboljši spremljevalec na potovanju, zelo praktičen v vlakih in na parniku. Opremljen s tipkami za slovensko pisavo. Tehla četrtino in stane polovico navadnega pisalnega stroja, medtem ko izvršuje isto delo. — Zahtevajte ponudbo s ceniki. Plačilne olajšave.

C. A. MOHOVICH, Trst
VIA MAZZINI 17

Dr. Fran Ambrožič

zdravnik

se je stalno naselil Št. Petru
na Krasu

Odinira v Kanalcovi hiši vsak dan od 9—12.
in od 13—15.